

MARY ROWLANDSON ASSZONY, ÚJ-ANGLIAI LELKÉSZFELELÉSÉ-
FOGSÁGÁNAK ÉS SZABADULÁSÁNAK IGAZ TÖRTÉNETE, MELYBEN
ELŐADATIK, MILYEN GONOSZ ÉS EMBERTELEN BÁNÁSMÓDBAN
VOLT RÉSZE TIZENEGY HÉTEN ÁT A POGÁNYOK KÖZÖTT,
VALAMINT TÖLÜK VALÓ SZABADULÁSA. ÍRTA SAJÁT KEZÉVEL,
SAJÁT HASZNÁLATÁRA, S MOST BARÁTAINAK HATÁROZOTT
KÍVÁNSÁGÁRA KÖZZÉTESZI A SZENVEDŐK OKULÁSÁRA.

Előszó az Olvasóhoz

1675. február 1-jén,³ kedden délután történt, hogy a *Narrhagansetek* szállását (*Nipmug* földön vagy arrafelé, ahová az immár az országukban állomásozó angol seregtől való félelmükben vonultak vissza) másodszor dúlták fel az Egyesült Gyarmatok erői. A pogányok erre hamarosan menekülésre fogták a dolgot és az angolok másnap egész nap üldözték őket. Néhányukat utolérték és megölték. Azonban február 3-án, csütörtökön az angolok, mivel, már hat napja meneteltek *Narrhaganset* földön a *wickfordi* főhadiszállástól az ellenség felé és után, és az ellátmány is annyira megfogyatkozott, hogy kénytelenek voltak leölteni néhány lovat, főleg *Indián* barátaikét, kénytelenek voltak fontolóra venni, mi volna a leghelyesebb teendő. Dél körül (addig folytatták az üldözést, ahogy csak erejükből telt) Tanácsot hívtak össze, és bár egyesek más véleményen voltak, a Haditanács nagy többséggel végül úgy döntött, hogy a hadsereg álljon el az üldözéstől és vonuljon vissza; *Plimouth* és *Massachusetts-Bay* erői a *Bay* környéki városokba, a *connecticuti* erők pedig saját városaikba. Ezen elhatározást azonnal végre is hajtották. Ennek — ezt nem volt nehéz előrelátni azoknak, akik ismerték ezen barbárok angolokkal szembeni okatlan ellenségeskedését és a pogányok gonosz, bosszúálló lelkületét — hamarosan gyászos következményei lettek.

A *Narrhagansetek* így egészen kiszorultak földjükről, ahol minden élelmiszerüket felhalmozták. Mivel oda most nem mertek visszatérni, továbbá mivel sokan lévén, hamarosan felélték azok élelmét is, akikhez mentek⁴, mind ők, mind a többiek nagyon nehéz helyzetbe kerültek, és kénytelenek voltak megragadni az első és legjobb alkalmat, hogy élelemhez jussanak. Nem kétséges, még örültek is egy ilyen alkalomnak, ahol egyszerre elláthatták magukat és kifoszthatták az angolokat is.

³ A Nagy-Britanniában és a gyarmatokon 1752-ig használatos juliánus-naptár szerint az új év március 25-én kezdődött. Ezenkívül a gregoriánus-naptárra való átállás során tíz nappal „előreugrottak”, így a mai időszámítás szerint a dátum: 1676. február 11.

⁴ „A kikhez mentek”: A *nipmuck* indiánokról van szó.

Látván tehát, hogy üldözőiktől megszabadultak, és a menekülés után kissé kipihenvén magukat, a következő héten csütörtökön, február 10-én hatalmas erővel és dühvel *Lancasterre* támadtak. Ez a kis település, távol lévén minden segítségtől és nem tartván elegendő helyőrséget sem, ahogy lehetett volna most, hogy a hadsereg bevonult, sőt, ahogy ekkor szükséges lett volna (az angolok ugyanis egy ideje már tudták, mit forralnak az indiánok e település ellen⁵), képtelen volt a hathatós védekezésre. A lakosok legnagyobb igyekezete ellenére a legtöbb épület porig égett, a támadók sok embert (férfiakat, nőket és gyerekeket) legyilkoltak, másokat fogságba vetettek. E tragédia legelgondolkodtatóbb és legrendkívülibb része minden bizonnyal Isten Nagytiszteletű szolgálja, *Joseph Rowlandson* úr, Krisztus helybéli Egyháza hűséges lelkésze családjának jutott osztályrészül. Ő maga a *massachusettsi* Tanácshoz ment éppen segítséget kérni a helység védelmére, s újtjáról visszatérvén lángokban állva, füstbe omolva találta a települést. Elegendő erődítés hiányában az ő házat is felgyújtotta az ellenség, és abban minden a lángok martaléka lett. Drága házastársát és kedves gyermekeit — amint az kiderült, és ahogy azt a következő elbeszélés elmondja — megsebesítették és foglyul ejtették ezek a kegyetlen, barbár vademberek. Bizony szomorú katasztrófa! Minden olyan, hogy mindenkit érhet. Szeretet is, gyűlölet is, nem tudja senki, mind ez előttük van [Préd 9:4, 3]. Nem új dolog, hogy Isten kedveltjei ugyanolyan mélyen isznak a közönséges csapások kelyhéből, mint mások. Vegyük csak például Lótót, aki szintén rabságot szenvedett⁶. Azonban nem az a feladatom, hogy ezekről a dolgokról hosszasan értekezsem, hanem az, hogy néhány szóval bevezessem a következő írást, amely Isten csodálatosan rettenetes, bölcs, szent, hatalmas és kegyes gondviselését beszéli el, amely ama érdemes és becses asszonynak, az említett Nagytiszteletű *Rowlandson* úr drága hitvesének és gyermekeinek jutott osztályrészül, mind ama víz nélküli verembe való vettetésben, mind pedig a megannyi rendkívüli veszélyben, kimondhatatlan nehézségben és szomorúságban való megtartásában, támogatásában és megsegítésében, valamint mindebből való megszabadításában, életben maradt gyermekeiének nemkülönben. Különös és bámulatos rendelés volt, hogy az Úr így lesújtott az ő kedvelt szolgájára és cselédjére. Különös volt, ha nem több annál, hogy megtartotta szolgájának és cselédjének lelkét ilyen, a hús-vér számára elviselhetetlen csapások, ilyen rabság, menetelés és nehézségek közepette, valamint hogy végül megváltotta és megszabadította őt. De hiszen Ő volt a Megváltó, aki ezt mondta: amikor *vizen megy át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok el nem borítanak, ha tűzben jársz, nem égsz meg, és a láng meg nem perzsel téged*, Ézs 43:2. továbbá: *Mert ő megsebez, de be is kötöz: Hat bajodból*

⁵ Az angolokat egy James Quanapohit nevű nipmuck figyelmeztette a Lancaster ellen készülő támadásra.

⁶ Lásd: 1Móz 14:12.

megszabadít, és a hetedikben sem illet a veszedelem téged: Az éhínségben megment téged a haláltól, és a háborúban a fegyveres kezekről [Jób 5:18-20]. Úgy gondolom, ez a rendelés hasonlít azokhoz, amelyekben József, Dávid és Dániel valamint a három gyermek részesült⁷. E történetekben megláthatjuk az isteni gondviselés nagyszerű szöveteit, az isteni mű különleges darabjait. Ugyanez mutatkozik meg ebben is, ezért nem szabad ezt elfelednünk, s ezért méltó ez a közzétételre, hogy elgondolkozzanak rajta mindenen, akik nem veszik észükbe az Ő kezének munkálkodását.

Nagyok az Úr művei (nemcsak a Teremtéssel, hanem a Gondviseléssel kapcsolatosak is, különösen azok, amelyek éppen kedveltjeit érintik, akik olyanok, mint a szeme fénye és a pecsétygyűrű a kezén, akikben gyönyörködik, és akikre a leggyengédebb szeretete irányul), és mindazokon megvalósulnak, akiknek kedve telik bennük; és ezek között bizony nem ez a legkisebb.

Ezt az elbeszélést ezen asszonyság saját maga vetette papírra, emlékeztetőül arra, hogyan bánt vele Isten, hogy soha el ne felejtse, hanem emlékezzen erre és minden részletére életének minden napján. Jámor célkitűzés, méltó a dicséretre és a követésre. Néhány jóbarát, aki tudomást szerzett róla, olyannyira megindult a benne feltalált munkálkodó gondviselés megannyi példájától, hogy úgy ítélték, az írás méltó a nyilvánosságra, és nem helyénvaló, hogy Istennek ilyen téteményei elrejtessenek a jelen és a jövőendő nemzedékek elől. Ezért, bár ezen asszonyság szérénysége nem engedte volna nyomtatásba adni, Isten iránti hálája következtében rá lehetett beszélni, hagyja, legyen Istené a neki járó dicsőség, és hozzá hasonlóan mások is okulhassanak belőle.

Remélem, most már senki nem gondol rosszat eme asszonyról szenvedéseinek és szabadulásának közzététele miatt. Ha valaki mégis ezt tenné, az a kilenc belpokloshoz hasonló, akiről így szól az Írás: *Avagy nem tizen tisztulának-e meg? A kilence hol van?* [Lk 17:17] Csak egy tért vissza ugyanis Istennek hálát adni. Tudja meg továbbá az ilyen, hogy ez nyilvánosságra tartozó és egyetemes figyelemre érdemes rendelés volt, annál is inkább, hogy ezen asszonyság mily közeli kapcsolatban állt Istennek ama hűséges szolgájával, akinek állása és foglalkozása Isten házában nyilvános volt, s neve ennek okán igen édes ízű Krisztus egyházaiban. Vajon van-e olyan igaz keresztyén lélek, aki nem tekintett magára nagyobb aggodalommal mint máskor e csapás alatt, e fogság idején és amikor eljött a szabadulás ideje? És vajon hányan vannak az ez iránt érdeklődők, akiknek kétségtelenül kedvére való szemük előtt leírva és ábrázolva látni, hogyan bánt Isten ezen asszonysággal az említett rendelésben?

⁷ A három gyermeket lásd: Dán 3.

Befejezésül, mindegy, miként vélekednek a félénk képzelgők, ez nagyon is érinti azokat, akik oly mélyen megízlelték az Úr jóságát, hogy Dáviddal kérdezik: *Mivel fizessek az Úrnak minden hozzám való jótéteményéért?* [Zsolt 116:12] Ő semmit sem tart túf nagynek. sőt, mivel tudja, mily méltatlan Isten illendő dicséretére, segítségért folyamodik: *Dicsőítsétek velem az Urat, magasztaljuk együtt az ő nevét!* [Zsolt 34:4] Érthető, hogy magasztalásaink arányban kell, hogy legyenek imáinkkal, és az is, hogy amint sokan együtt imádkoztak e kegyelem elnyeréséért, úgy dicséretet is sokan mondjanak e kegyelemért. És mivel az érzelmekre a legnagyobb hatást nem az általános, hanem a részletekbe menő ismeretek teszik, ezen elbeszélés, részletezvéen e gondviselés minden egyes szakaszát, ezt nem kis mértékben eléri. Ugyanezen célból jelenti ki a szent Dávid, mit tett Isten az ő lelkéért, Zsolt 66:16: *Jöjjetek el és halljátok meg, hadd beszéljem el minden istenfőlőnek; miket cselekedett az én lelkemmel, azaz az életével,* Zsolt 66:9-10: *Ő megeleveníti lelkünket, s nem engedi, hogy lábaink megtántorodjanak; Mert megpróbáltál minket, Istenünk, megtisztítottál, a mint tisztítják az ezüstöt.* Az életet adó kegyelmek szívbemarkoló kegyelmek, nagy benyomással és erővel mozdítják a jámbor szíveket Isten magasztalására úgy, hogy az ilyenek önkéntelenül is beszélnek Isten cselekedeteiről és közzéteszik csodálatos műveit. Amikor a vizek előntik a lelket, a mélységes bajok fogadalmakat szülnek. A fogadalmakat pedig meg kell tartani: *Jobb ha nem fogadsz, mintha fogadnál és meg nem tartanád* [Préd 5:5]. Mondhatom, amint senki nem tudja, milyen harcolni egy ilyen ellenséggel és üldözni azt, csak azok, akik harcoltak velük és üldözték őket, úgy senki sem tudja elképzelni, milyen fogságba esni és ilyen istentelen, gőgös, vad, kegyetlen, barbár, állatias, egyszóval ördögi teremtmények, a legrosszabb pogányok rabszolgájává válni, továbbá azt sem, hogy milyen nehézségek, viszontagságok, veszélyek, bánat, aggodalmak és tanácstalanság vár elkerülhetetlenül az emberre ilyen körülmények között, csak az, aki már próbálta. Egyetlen komoly lélek sem gondolhat másra (különösen, ha ismeri ezen asszonyiség jámborságát), csak arra, hogy Isten fogadalmát hordozza. Bocsássátok hát meg neki, hogy a nyilvánosság elé áll, hogy fogadalmát megtartsa. Jöjjetek és hallgassátok, amit mond.

Biztos vagyok abban, hogy az isteni gondviselés egyetlen barátja sem fogja sajnálni az ezen oldalak olvasására szánt időt és fáradságot, hanem újra- és újraolvasásra érdemesnek fogja tartani.

Itt tehát, *Olvasó*, Isten fenségének példáját láthatod, aki akarata szerint cselekszik követőivel és mindenki mással, és ki mondhatja neki: *Miként cselekszel?* [Jób 9:12] Itt a szentiek legszívzoritóbb megpróbáltatások során tanúsított hitének és türelmének példáját láthatod. Itt megláthatod, hogy az ígért vigasszal teli kebel, amikor az egész környező világ üres és csak bánatot ad. Hogy Isten valóban a világ

legfőbb ura: uralja a legféktelenebbeket, elgyengíti a legkegyetlenebbeket és a legvadabbakat, és a legkönyörtelenebbek színe előtt is megkegyelmez az ő népének. Megzabolázza a legtisztátalanabbak bujaságát, visszatartja az erőszakosok kezét, megszabadítja a zsákmányt a hatalmasoktól és összegyűjti Izrael kivetettjeit. Újra és újra hallottad, de itt most láthatod is Isten hatalmasságát, hogy Istenünk a Megváltás Istene, és hogy a mi Istenünk az, a ki megszabadít a haláltól [Zsolt 68:21]. Hogy a mi Istenünk a mennyben lakozik és azt cselekszi, ami a kedvére való. Itt a példa Sámson rejtélyére és a bizonyosság a Róm 8:28⁸ nagy ígéretére: *Az evőből étek jön ki s édes az erősből* [Bír 14:14]. A legrosszabb gonoszságok eredménye a legjobb jó lesz. Milyen nyilvánvaló, hogy az Úr ezen asszonyt mindeme csapások nyertesévé tette, hogy azt mondhatja, milyen jó volt neki, bizony jobb, mint azelőtt; jobb, mintha nem érték volna ezek a csapások.

Ó, hogy ragyog az Isten az ilyen dolgokban!

Olvasó, ha nem szolgál javadra egy ilyen kijelentés, magadat okold. Olvasd tehát, olvasd újra, gondolkodj el rajta, aztán pedig tarts meg magadnak valamit a más tapasztalatából, mert rád is sor kerül: hogy a türelem és a Szentírás vigasztalása révén te is remélhess.

PER AMICUM⁹

***

Mary Rowlandson Asszony Fogságának és Szabadulásának Elbeszélése

1675. február 10-én¹⁰ indiánok sokasága támadott *Lancasterre*¹¹. Az első csapat napkeltekor érkezett. Kinéztünk az ablakon, mert fegyverek zaját hallottuk. Több ház lángokban állt, a füst az egekbe szállt. Az egyik házba öten rekedtek: az apát, az anyát és a szopós csecsemőt agyonütötték, a másik kettőt élve hurcolták el. Két másik

⁸ Róm 8:28: *Tudjuk pedig, hogy azoknak, a kik Istent szeretik, minden javokra van, mint a kik az ő végzése szerint hivatalosak.*

⁹ „Per Amicum”: 'Egy baráttól'. Az előszó írója valószínűleg Increase Mather, a jeles bostoni puritán lelkész (1639-1723) volt.

¹⁰ Azaz február 20-án, lásd 3. jegyzet.

¹¹ Lancaster Bostontól mintegy 45 kilométerre fekvő, kis határvidéki település volt.

emberen is rajtaütöttek, akik valami okból éppen nem tartózkodtak a házukban.¹² Egyiküket agyonütötték, a másik megszökött. Egy másik embert futás közben lőttek meg. A földre rogyott és könyörgött az életéért, (nekem azt mondták) pénzt is ígért a vadembereknek, ám azok meg sem hallgatták. Agyonütötték, mezitelenre vetköztették és kiontották a beleit. Egy másik ember kimerészkedett, mivel indiánokat látott a pajtája körül, ám röviddel ezután őt is lelőtték. Ugyanazon ház másik három lakóját is megölték. Az indiánok felmászta a pajta tetejére, így könnyen lőhettek rájuk, akár egy erődtornyából. Ezt művelték ezek a gyilkos, hitvány ördögök, mindent felégetvén, elpusztítván, ami csak az útjukba került.

Végül a mi házunkat is körülvették, s ezzel ez lett életem leggyászosabb napja. A ház domboldalon állt. Néhány indián a domb mögé bújta, mások a pajtába, a többiek pedig minden mögé, ami védelmet nyújtott számukra. Minden irányból lőttek a házat, úgy záporoztak a golyók, mint a jégeső. Nemsokára meg is sebesítettek közülünk valakit, majd egy második, majd egy harmadik embert is. Körülbelül két órán át (abban a borzalomban én ennyinek érzékelttem) ostromolták a házat, mire fel tudták gyújtani (ezt a pajtából szerzett len és kender segítségével megtehették, mivel a ház szinte teljesen védtelen volt, csupán két védfal emelkedett a ház két ellentétes sarkán, de az egyik csak félig volt kész). Felgyújtották, ám egyikünk kimerészkedett és eloltotta a tüzet. Másodszor is felgyújtották, ekkor már sikerrel jártak. Ekkor érkezett az a szörnyűséges óra, amelyről már annyit hallottam (mások háborús eseteiben) és most magam is átéltem. A házukban néhányan haláltusájukat vívták, mások saját vérükben fetrengtek, a ház lángokban állt a fejünk felett, kint pedig a hitvány pogányok csak arra vártak, hogy agyonüthessenek, ha kitesszük a lábunkat. Hallottuk, amint anyák és gyermekek magukért és egymásért így kiáltoztak: Uram, mitévők legyünk? Ekkor fogtam gyermekeimet¹³ (és a nővéremét¹⁴), és el akartuk hagyni a házat, ám amint megjelentünk az ajtóban, az indiánok olyan sűrűn lőttek, hogy a golyók úgy pattogtak a ház falán, mintha valaki egy maroknyi követ dobott volna rá, úgyhogy inkább visszaléptünk. Hat megtermett kutyát is tartottunk a ház körül, ám egyik se mozdult, pedig máskor, ha indián közelített az ajtóhoz, képesek lettek volna ráugrani és széttépni. Ezzel az Úr ismét megmutatta hatalmát és azt, hogy egyedül benne bízhatunk. Azonban el kellett hagynunk a házat, mivel a tűz egyre terjedt,

¹² Lancasterben hat megerősített ház volt, és a támadás során csak Rowlandsonékét foglalták el az indiánok.

¹³ „Gyermekeimet”: Joseph. sz. 1661, Mary. sz. 1665 és Sarah 1669. A támadás idején a megerősített Rowlandson-házban Maryn és három gyermekén kívül még harminchárman tartózkodtak.

¹⁴ Rowlandson nővére Hannah Divoll volt. Nem derül ki, hogy nővére melyik gyermekekét akarta Mary Rowlandson magával vinni.

tombolva közeledett hátulról, míg elől az indiánokkal kellett farkasszemet néznünk, akik puskáikkal, lándzsáikkal és baltáikkal várták, hogy felkoncolhassanak bennünket. Amint kiléptünk a házból, sógorom¹⁵ holtan esett össze (előzőleg, miközben a házat védte, a torka körül megsebesült). Erre az indiánok gúnyosan kiabáltak és hujjogattak. Azonnal mellette termettek és letépték a ruháit. A golyók sűrűn záporoztak, az egyik keresztül is ment az oldalamon és (úgy tűnt) ugyanez a karomban tartott kisbabám kezét és hasát is eltalálta. Legidősebb nővérem egyik gyermeke, *William* ekkor eltörte a lábát. Amint ezt az indiánok észrevették, agyonlőtték a fiút. Így meszároltak le bennünket ezek a kegyetlen pogányok, miközben döbbenetén álltunk sebektől vérezvén. Nővérem¹⁶ még mindig a házban volt, onnan szemlélte a borzalmas látványt, ahogy a hitetlenek az anyákat az egyik, gyermekeiket pedig a másik irányban hurcolták el, míg mások saját vérükben fetrengtek. Amikor idősebb fia megmondta neki, hogy másik fia, *William* meghalt és én is megsebesültem, így szólt: Ó, Uram, hadd haljak meg velük együtt! Amint ezt kimondta, golyótól találva holtan esett össze a küszöbön. Remélem, most learathatja szorgalmas munkája gyümölcseit, mivel mindig hüen, legjobb tudása szerint szolgálta az Urat. Ifjabb éveiben lelki dolgokban sok gondja akadt, de Isten akaratából végül gyökeret vert, szívében a drága szentírás, 2Kor 12:9 *És ezt mondá nekem: Elég neked az én kegyelmem.* Aztán, több, mint húsz évvel később elmondta nekem, milyen édes és kellemes számára az a hely. De visszatérve: az indiánok megragadtak és elhurcoltak bennünket, engem az egyik, a gyerekeket a másik irányba. Azt mondták: gyere velünk. Én azt mondtam, úgys csak megölnek, mire azt felelték, hogy ha önszántamból velük megyek, nem esik bántódásom.

Ó, mily gyászos látványt nyújtott akkor a házunk! *Jőjjetek, lássátok az Úr tetteit, a ki pusztaságokat szerez a földön* [Zsolt 46:9]. Az ebben a házban lakó 37 ember közül senki sem menekült meg az azonnali haláltól vagy a szörnyű fogságtól, egy kivételével¹⁷, aki joggal elmondhatta magáról, mint Jób 1:15: *Csak én magam szaladék el, hogy hírt adjak neked.* Tizenkét embert öltek meg: közülük néhányat lelőttek, másokat lándzsával szúrtak le, néhányat pedig bárdal sújtottak halálra. Amikor jól megy a sorunk, ő, be keveset gondolunk ilyen szörnyűségekre és arra, hogy drága barátainkat és rokonainkat a földön fekvé, vérbe fagyva is láthatjuk. Volt, akit bárdal fejbe vágtak és levetkőztettek, de még így is ide-oda vonszolta magát a földön. Megindító volt ennyi keresztyént vérbe fagyva látni szerteszét, mint megannyi farkas-
tépte bárányt. Mindannyiukat levetkőztette egy csapat üvöltő, kurjongató, hencegő és őket sértegető pokolfajzat. Mintha csak a szívünket tépték volna ki! Ám mindenható

¹⁵ „Sógorom”: John Divoll, Rowlandson húga, Hannah férje.

¹⁶ „Nővérem”: Elisabeth Kerley.

¹⁷ „Egy kivételével”: Ephraim Roper. Rowlandson nem tudta, hogy Roperen kívül három gyermek is megmenekült.

ereje által az Úr megóvott néhányunkat a haláltól, mivel huszonharmad-magammal élve hurcoltak el fogságba.

Azelőtt sokszor mondogattam, hogy ha jönnének az indiánok, inkább a halált választanám, minthogy élve elvigyenek. Ám amikor erre került a sor, már máshogy láttam a dolgot. Csillogó fegyvereik úgy megrémítettek, hogy inkább elmentem azokkal a (mondhatom így is) kiehézt vadállatokkal, minthogy ott végezzem földi életem. Ahhoz, hogy minél jobban elmondhassam, mi történt velem a szörnyű fogságban, minden egyes elvonulásról, melyeket a Pusztaságban fel s alá tettünk, külön-külön ejtek szót.

Az első elvonulás

Most el kellett mennünk ezekkel a barbár teremtményekkel, megsebzett, vérző testtel és lélekkel. Aznap éjjel körülbelül egy mérföldet tettünk meg; felmentünk egy dombra, amelyen az indiánok táborozni kívántak. Innen rá lehetett látni a városra. A közelben állt egy üres ház (még az angolok hagyták el az indiánoktól való félelmükben). Megkérdeztem, nem szállhatnak-e meg a házban éjszakára, mire azt felelték, miért, még mindig az angolokat szereted? Ez volt életem leggyászosabb éjszakája. Ő, ahogy tomboltak, énekeltek, táncoltak, kiabáltak az éjszakában, mintha a pokol elevenedett volna meg azon a helyen! És azt a szörnyű pazarlást! Volt ott ló-, marha-, birka-, sertés-, borjú-, bárányhús és baromfi is (ezeket a városban zsákmányolták). Egy részét roston sütötték, más része csak égett a tűzben, a többit pedig főzték, hogy kegyetlen ellenségeink jóllakhassanak. Míg ők vigadoztak, mi búslakodtunk. Az előző nap fájdalmát és az éj komorságát csak fokozta, hogy belegondoltam gyászos helyzetembe. Mindenem elveszett, a férjem (ő Massachusetts Bay-ben volt, messze tőlem; az indiánok, hogy növeljék fájdalmamat, azt mondták, meg fogják ölni, ha majd hazafelé jön), a gyermekeim, rokonaim, barátaim, a házunk, otthonunk minden külső és belső kényelmével. Mindenem elveszett, kivéve az életem, s ki tudja, talán a következő percben az is elveszik.

Egyetlen szegény, sebesült kisbabámon kívül semmim sem maradt, de ő is olyan szájalomra méltó állapotban volt, hogy annál még a halál is jobb lett volna. És se módom, se eszközeim nem voltak, hogy változtassak ezen. Sokan alig tudják elképzelni barbár ellenségeink vadságát és brutalitását, ha egyszer angolok kerülnek a kezük közé, még azokat is, akik különbnek tűnnek a többieknél. Ahogy azt az indiánoktól megtudtam, azt a hét embert, akiket az előző évben egy nyári vasárnap

öltek meg Lancasterben és azt, akit ezután egy hétköznapon, az a félszemű John¹⁸ és a marlborough-i imádkozó indiánok¹⁹ mészárolták le és tépték szét barbár módon, akiket később Mosely kapitány²⁰ Bostonba hozott.

A második elvonulás

Másnap reggel azonban hátat kellett fordítanom a városnak és velük kellett mennem a végtelen és kietlen pusztaságba, ki tudja, hová. Se ajkam, se pennám ki nem fejezheti szívem fájdalmát és a keserűséget, melyet az induláskor éreztem, de Isten velem volt, csodálatos módon vitt utamon és erőt adott, hogy ne csüggedjek. Az egyik indián lovon vitte szegény sebesült gyermekemet, aki végig azt sírta: meghalok, meghalok! Gyalogosan mentem utána, kimondhatatlan fájdalommal. Végül levettem a lóról és karomban vittem tovább, míg erőm el nem hagyott és a földre nem rogytam vele. Erre sebzett gyermekemmel az ölemben lóra ültettek. Egy meredek lejtőn lefelé menvén, mivel a ló nem volt felnyergelve, a ló fején át mindketten a földre zuhantunk. A vademberek vidáman nézték esésünket és állati módon röhögtek rajtunk, én pedig azt hittem, a sok megpróbáltatás után mindketten ott végezzük életünket. Ám az Úr újra erőt adott és vitt tovább, hogy még jobban meglássam az Ő hatalmát, méghozzá úgy, hogy ha nem tapasztalom, el sem tudom képzelni.

Ezután hirtelen havazni kezdett, és amikor leszállt az éj, megálltak. Le kellett ülnöm a hóba egy kis tűz mellé. Csak néhány ág volt alattam, beteg gyermekem az ölemben feküdt és vizért sírt, mivel a seb miatt magas láz tört ki rajta. Az én sebem is úgy bedagadt, hogy alig tudtam leülni vagy felállni. Mégis ott kellett ülnöm azon a hideg téli éjszakán a hideg, hófedte földön, karomban beteg gyermekemmel, állandóan arra gondolván, hogy talán az az utolsó órája. Egyetlen keresztyén barátom sem volt mellettem, aki vigaszt vagy segítséget nyújthatott volna. Ő, egyedül Isten csodálatos hatalmának köszönhetem, hogy nem roppantam össze a megpróbáltatás alatt: az Úr

¹⁸ „Félszemű John”: Monoco (Apequinsah) nashoway főnök volt. A nashoway-ek ahhoz az indián konföderációhoz tartoztak, amelyik Metacom (Fülöp király) háborúja során massachusettsi településeket támadott meg, Rowlandson itt a Lancaster ellen 1675 augusztusában intézett támadásra utal, amelyet Monoco vezetett. Noha amnesztiát ígértek neki, Monocót börtönbe vetették és 1676 szeptemberében Bostonban felakasztották.

¹⁹ Az „imádkozó indiánok” megkeresztelkedett bennszülöttek voltak, akik igen bizonytalan helyzetet foglaltak el mind az angol, mind az indián kultúrában. A marlborough-i keresztyén indiánokat azzal vádolták, hogy Monoco cinkosai voltak a Lancaster elleni 1675-ös támadás során, azonban Moseley kapitány ezt nem tudta a bíróság előtt bizonyítani. Rowlandson nem szerette az „imádkozó indiánokat”, és gyakran említi őket elbeszélésében.

²⁰ „Mosely kapitány”: Samuel Moseley, az angol hadsereg kapitánya közismert indiángyűlölő volt, és igen sok indiánt megölt.

mindvégig megtartott nagy kegyelmében, így mindketten megláthattuk az új nap fényét.

A harmadik elvonulás

Amikor eljött a reggel, összekészültek az útra. Az egyik indián lóra szállt, s engem is lóra ültettek az ölemben fekvő szegény beteg gyermekemmel együtt. Nagyon fárasztó és megerőltető volt számomra az a nap saját sebesülésem és gyermekem súlyos betegsége és sérülése okozta siralmas állapota miatt. Nem nehéz elképzelni, milyen rettentően gyengék voltunk, hiszen szerda estétől szombat estig egy kis hideg vízen kívül egyikünk sem jutott élelemhez. E nap délutánján, a nap állása szerint egy óra tájban elértük úti céljukat, egy *Quabaugtől*²¹ északra fekvő *Wenimesset* nevű indián települést.²² Amikor odaértünk, annyi *pogány* (megannyi kegyetlen ellenség) sereglett körém, hogy Dávid király szavaival elmondhatom, Zsolt 27:13, *Elájultam volna, ha nem lett volna hitem, &c*²³. Másnap vasárnap volt: ekkor jutott eszembe, mennyire semmibe vettem Isten szent idejét, hány vasárnapot vesztegettem és pazaroltam el, s mily gonoszul viselkedtem Isten színe előtt. Ez annyira ránehezedett a lelkemre, hogy nem volt nehéz meglátnom, Isten bizony jogosan vágta el életem fonalát és taszított el magától örökre. Az Úr mégis megkönyörült rajtam és megtartott. A sebet, amelyet egyik kezével ejtett rajtam, a másikkal begyógyította. Ezen a napon egy *Roxbury*-ből származó *Robert Pepper*²⁴ nevezetű ember jött hozzám, aki *Beers* kapitány csatájában esett fogságba és már jó ideje az indiánoknál volt. Mint mesélte, majdnem *Albanyig* elment velük *Fülöp* királyhoz, s nemrégiben jöttek erre a vidékre. Meghallván, hogy ezen az indián településen vagyok, engedélyt kért, hogy meglátogathasson. Elmesélte, hogy amikor *Beers* kapitány csatájában fogságba esett, az ő lába is megsebesült. Egy ideig nem tudott járni, de Isten áldása segítségével, s annak köszönhetően, hogy vitték és tölgyfalevelekkel borogatta sebeit, lábra állt. Ezt hallván, tölgyfaleveleket szedtem s azokkal borogattam oldalamat. Isten áldásával én is meggyógyultam, ám a gyógyulás előtt elmondhattam a 38. zsoltár 6-ik és 7-ik énekével: *Megsemyvedtek, megbűzhödtek sebeim. Lehorgadtam, meggörbedtem nagyon; naponta szomorúan járok*. Sokat ültem magamban, szegény sebesült gyermekemmel az ölemben, aki testi frissítő és lelki

²¹ „Quabaug”: Ma New Brookfield, Massachusetts.

²² „Wenimesset”: Menameset, indián falu a Ware folyó mellett. Ma New Braintree, Massachusetts.

²³ Károli fordításában: *Bizony hiszem, [hogy meglátom az Úr jóságát az élőknek földén!]*

²⁴ „Robert Pepper”: Richard Beers kapitány századában szolgált, amikor 1675 szeptemberében megkísérelték Northfieldet kiüríteni. A nashoway-ek Monoco vezetésével rajtuk ütöttek, és a század fele elesett az összecsapásban.

viditás nélkül éjjel-nappal nyöszörgött. Lelki vidítás helyett egyszer odajött egy indián és közölte, hogy még egy óra, és a gazdám agyonüti gyermekem. Később egy második és egy harmadik is mondta, hogy gazdám most már igazán agyonüti.

Ilyen vidítást kaptam tőlük; nyomorult vigasztalók vagytok ti mindnyájan, ahogyan Jób mondta [16:2]. Így ültem a térdemen kilenc napon át, gyermekemmel az ölemben, míg húsom ismét fel nem tört. Megengedték, hogy átvigyelem egy másik wigwamba a gyermekemet, aki már kész volt megválni ettől a bánatos világtól, azt hiszem, azért, hogy ne zavarja őket a látvány. Nehéz szívvel oda mentem s leültem, a halál képmását tartva ölemben. 1675. február 18-án hajnali két óra felé, hat éves és öt hónapos kedves gyermekem, akár egy báránka, elszakadt az evilági élettől. Az első sérülés óta kilenc nap telt el ebben a nyomorúságos állapotban, egy kis hideg vizet leszámítva mindenféle étel nélkül. Emlékszem, azelőtt nem voltam képes halottas szobában megmaradni, de most megváltozott a helyzet. Le kellett és le is tudtam feküdni halott gyermekem mellé aznap éjjel. Azóta észbe vettem Isten hozzám való csodálatos jóságát, hogy ebben az inséges időben megtartott értelmem s érzelmeim birtokában, és hogy nem folyamodtam bűnös, erőszakos módszerhez életem kioltására. Reggel, amikor megtudták, hogy gyermekem meghalt, értem küldtek, hogy térjek vissza gazdám wigwamjába. (Gazdám alatt ebben az írásban *Quannopin*²⁵ kell érteni, aki *Sagamore*²⁶ volt és *Fülöp* király feleségének nővérét²⁷ vette el. Nem ő hurcolt el, de neki adott el egy másik *Narrhaganset* indián, aki akkor ejtett foglyul, amikor először jöttem ki a házunkból.) Karjaimba akartam venni halott gyermekemet, hogy magammal vigyem, de rámparancsoltak, hogy hagyjam ott. Nem tiltakozhattam; mennem kellett és otthagynom. Amikor már egy ideje gazdám wigwamjában voltam, az első adandó alkalmat megragadtam, hogy elmehessek ellátni halott gyermekemet. Odaérvén, megkérdeztem, mit csináltak vele. Elmondták, hogy a domb tetején van, meg is mutatták, merre. Frissen felásott földet találtam ott, azt mondták, oda temették. Otthagytam a gyermeket a pusztaságban, és rábízam (és magamat) ebben a pusztaságban Arra, aki mindenek fölött áll. Miután Isten elvette ezt a kedves gyermeket, elmentem meglátogatni kislányomat, *Maryt*, aki ugyanezen az indián

²⁵ „Quannopin”: *Narragansett sachem* és hadifőnök, személyesen vezette a Lancaster elleni támadást, amelyben Rowlandson fogságba esett. Később elfogták, hadbíróság elé állították és 1676 augusztusában kivégezték.

²⁶ „Sagamore”: Törzsfőnök.

²⁷ „Fülöp király feleségének nővére”: Weetamoo (Wettimore), a pocasseti wampanoagok főnökasszonya. Első férje, Wamsutta, Metacomet testvére volt. Második férje szintén a wampanoagok törzsfőnöke volt: őt elhagyta, amikor az az angolokkal lépett szövetségre. Miután 1675-ben követőivel a narragansettekhez csatlakozott, Quinnapin lett a harmadik férje. Törzsfőnök férjeitől függetlenül rendkívül nagyhatalmú személy volt. 1676 augusztusában a táborára támadó angolok elől menekülve vízbe fullt.

településen volt egy nem túl távoli wigwamban, de nem volt sok alkalmunk és lehetőségünk egymást meglátogatni. Tíz éves volt, és az ajtónkból egy imádkozó indián ragadta el, aki később egy puskáért eladta. A leányom, alighogy megpillantott, zokogni kezdett. Ez viszont felbosszantotta őket, és nem engedték, hogy a közelébe menjek, hanem rám parancsoltak, hogy tűnjek el. Szívszagató volt ezt hallani! Egyik gyermekem halott, a másik valahol a pusztaságban van, a harmadiknak a közelébe sem engednek. *Megfosztotok engem gyermekeimtől; (ahogy ő mondta) József nincsen, Simeon sincsen. Benjámin is elviszitek? mindez engem ér!* [IMóz 42:36] Ilyen körülmények között nem tudtam nyugodtan ülni, csak járkáltam fel-alá: s ahogy így sétáltam, szívemet még jobban nyomták a helyzetem körül forgó gondolataim és az a tudat, hogy gyermekeimet ismeretlen népség tartja fogságban. Komolyan kértem az Urat, vegye figyelembe rossz sorom és mutasson nekem egy jelet, ha Ő is úgy akarja; adjon valamilyen jelzést és reményt a megváltásra. Az Úr pedig gyorsan megválaszolta szerény imámat. Ahogy fel-alá járkáltam helyzetem fölött búsulván és siránkozván, a fiam jött oda hozzám és megkérdezte, hogy vagyok. Helységünk lerombolása óta nem láttam, azt sem tudtam, hol van, amíg el nem mondta, hogy egy kisebb indián közösségben él innen körülbelül hat mérföldnyire. Könnyes szemmel megkérdezte, hogy testvére, *Sarah* meghalt-e. Elmondta, hogy látta *Mary* testvérét, s könyörgött, hogy őmiatta ne aggódjak. A következő okból jött engem meglátogatni: Mint ahogy már említettem, volt egy indián település tőlünk körülbelül hat mérföldnyire, és ő ezek szerint ott volt fogsága idején. Ekkoriban a mi társaságunkból kivált egy csoport indián, és az övékéből is néhányan (köztük volt fiam gazdája is), hogy megtámadják és felélessék *Medfieldet*. Ekkor, gazdája távollétében gazdasszonya elhozta, hogy meglátogasson engem. Ezt kegyes válasznak véltem komoly és őszinte kívánságomra. Másnap az indiánok visszatértek *Medfieldből*. Mindegyikük idejött, mivel azok is, akik a másik, kisebb csoporthoz tartoztak, azon a településen mentek keresztül, ahol mi voltunk. De mielőtt odaértek volna hozzánk, mily iszonyatosan dühöngtek és kiabáltak! Lärmázásukat már innen egy mérföldre elkezdték. Hangoskodásukkal és kiáltásaikkal áldozataik számát jelezték, mely ez esetben huszonhárom volt. A velünk otthon maradottak rögtön összegyűltek, ahogy meghallották a kiáltásokat, s ahányszor csak azok számolni kezdtek, akkorát kiáltottak, hogy a föld is beleremegett. Mindezt addig folytatták, amíg a hadjárat résztvevői a *Sagamore* wigwamjához nem értek, s akkor borzasztó pocskondiázásba és örömujjongásba kezdtek néhány angol skalp felett, amelyet szokásukhoz hiven zsákmányoltak és magukkal hoztak. Meg kell említenem Istennek az azokban a nyomorúságos időkben irántam tanúsított csodálatos irgalmát abban, hogy küldött nekem egy Bibliát. A *medfieldi* harcból visszatérő indiánok egyike, aki egy kis

zsákmányt hozott, odajött hozzám és megkérdezte, akarom-e a kosarában lévő Bibliát. Nagyon megörültem, s megkérdeztem tőle, szerinte az indiánok engednék-e, hogy olvassam. Igennel válaszolt, így hát elvettem a Bibliát, és abban a szomorú időben, először Mózes ötödik könyvének 28-ik fejezete jutott eszembe, s el is olvastam, mire szomorú szívem elkedvetlenedett azon, hogy számomra nincs menekvés, az áldás elmúlt s helyébe átkok kerültek, jó sorom odalett. De az Úr segedelmével tovább olvastam egészen a 30-ik fejezet első hét verséig, ahol is az Úr irgalmat ígér, ha bűnbánatban visszatérünk hozzá. Bár a világon szerteszét szóródtunk, az Úr összegyűjt minket, s ellenségeinkre szórja átkait. Soha életemben nem felejttem el ezt az írást s azt, hogy milyen vigaszt nyújtott nekem.

Nemsokára az indiánok táborhelyünk elhagyásáról kezdtek beszélni. Egyesek erre akartak menni, mások arra. Most már rajtam kívül kilenc angol fogoly volt itt (egy asszony kivételével mindegyik gyerek). Engedélyt kaptam, hogy búcsút vehessek tőlük, mivel ők egyik irányba mentek, én pedig egy másikba. Megkérdeztem, hogy szabadulásukkal kapcsolatban bíznak-e Istenben. Mindannyian azt válaszolták: amennyire csak tőlük telik. Nyugalommal töltött el, hogy az Úr maga felé fordítja a gyermekek tekintetét. Az asszony, azaz *Joslin* asszonyság²⁸ azt mondta, hogy soha többé nem látjuk egymást, mert szíve szökésre buzdítja. Nem akartam, hogy megszökjön, hiszen majdnem harminc mérföldre voltunk a legközelebbi angol várostól, s az asszony várandós volt. Már csak egy hete volt hátra a szülésig, karjában lévő másik gyermeke pedig csak kétéstendős volt. Ezenkívül nagy folyókon kellett volna átkelnie, és az érzéketlen, durva bánásmód miatt mindnyájan gyengék voltunk. Velem volt a Bibliám, elővettem s megkértem, olvasson. Midőn felütöttük, a 27-ik zsoltárnál nyílt ki. Ebben a zsoltárban különösen felkeltette figyelmünket az utolsó vers: *Várjad az Urat, légy erős; bátorodjék szíved és várjad az Urat* [27:14].

¹¹⁶

A negyedik elvonulás

Most meg kellett válnom eddigi társaságomtól. Itt váltam el *Mary* lányomtól, (akit nem láttam viszont egészen a szabadulásom utáni *dorchesteri* találkozásunkig), a négy kis unokatestvértől és a szomszédoktól; néhányukat soha többé nem láttam: Isten tudja, milyen véget értek. Közöttük volt az előbb említett asszony is, aki szomorú sorsra jutott, ahogy azt útközben a társaságból valaki elmondta nekem: igen bánatos volt a szíve nyomorúságos helyzete miatt, és mivel már közeledett szülésének ideje, gyakran kérte az indiánokat, hogy engedjék haza. Ők azonban nem hajlottak erre, sőt,

²⁸ „Joslin asszonyság”: Ann Joslin huszonhat éves volt, amikor gyermekével együtt fogságba esett. 1676 márciusában ölték meg őket.

követelőzése felbosszantotta őket. Nagy sereg gyűlt köré, meztelenre vetkőztették, körbefogták, és miután énekeltek és táncoltak körülötte (sátáni szokásukhoz híven), agyonüldötték őt is és a karján lévő gyermeket is. Ezután tüzet raktak és mindkettőt megégették,²⁹ majd a velük lévő többi gyermeknek megmondták, hogy ha haza próbálnak menni, rájuk is ez a sors vár. A gyermekek elmondása szerint egyetlen könnyet sem ejtett, csak imádkozott szüntelen. Azonban, hogy visszatérjek saját utunkra, úgy egy fél napot vagy kicsit többet mentünk, míg nem a pusztaságban egy kietlen helyre értünk, ahol nem voltak wigwamok, és korábban nem lakott senki. A délután derekán értünk oda. Fáztunk, a hőtől átáztunk, éhesek és elgyötörtek voltunk, és (embernek való) frissítőül nem szolgált egyéb, csak a hideg föld, ahová leülhettünk, és a szegényes indián táplálék.

Itt szívszaggató gondolataim támadtak gyermekeimről, akik valahol az erdő vadjai között voltak elszórva. Szédültem, a fejem kába volt (vagy az éhségtől vagy a rossz szállástól vagy a gondoktól vagy mindezekből együttesen), térdem elgyengült, testemet összetörte az egész éjszakai és egész napos ülés, annyira, hogy embernek ki sem tudom fejezni lelkem nyomorúságát, de Istennek az Ő segedelmével sikerült ezt kifejeznem. Olvasásra nyitottam a Bibliámat, és az Úr ezt a becses ígét adta, Jer. 31:16: *Ezt mondja az Úr: Tartsd vissza szódat a sírástól és szemeidet a könnyhullatástól, mert meglesz a te cselekedetednek jutalma, hiszen az ellenség földéből térnek vissza.* Mily édesen erősítette meg szívemet akkor, amikor már az ájulás kerülgetett! Nagyon sokszor ültem le és sírtam csendesen ezen íge felett. Körülbelül négy napig maradtunk ezen a helyen.

Az ötödik elvonulás

Továbbállásuk oka, úgy vélem, ezúttal az angol sereg²⁹ lehetett, mivel a sarkukban volt, és egyre követte őket. Egy jó darabig úgy mentek, mintha az életüket mentenék, aztán megálltak és a legerősebb embereik közül kiválasztottak néhányat, hogy menjenek vissza és foglalják le az angol sereget, míg a többiek továbbmenekülnek. Azután, mint az örültek, fékevesztetten továbbhajtottak³⁰, fiatalok és öregek egyaránt. Némelyikük idős, roskatag anyját vitte, egyik ezt, a másik amazt. Négyen egy nagy indiánt vittek hordágyon, de a sűrű erdőben lemaradtak vele. Nem tudtak gyorsan menni, így felváltva a hátukon vitték a *Bacquaug* folyóig. Egy pénteki napon, valamivel dél után értük el a folyót. Mikor az egész társaság megérkezett és összegyűlt, gondoltam, megszámolom őket, de oly sokan voltak és mozogtak is, hogy

²⁹ „Az angol sereg”: itt: massachusettsi és connecticuti önkéntesekből álló népfelkelés Thomas Savage kapitány parancsoksága alatt.

³⁰ Vö. 2Kir 9:20.

nem jártam sikerrel. Ezen az úton sérülésem miatt kissé enyhítettek a terhem; csupán a kötéshez való holmimat és fél gallon szárított kását vittem. Mivel nagyon erőtlenségem voltam, kértem gazdaasszonyomtól egy kanál kását, de egy falatot sem adott. Tüstént nekiláttak száraz fát vágni, hogy tutajt készítsenek az átkeléshez. Hamarosan én is sorra kerültem. Néhány gallynak köszönhetően, amelyeket azért tettek a tutajra, hogy arra üljenek, nem érte víz a lábamat (pedig a másik oldalon soknak fél-lábszárig ért a víz); Ez, mivel nagyon hideg volt, csakis Isten gyenge testem iránti figyelmének tulajdonítható. Ilyen tevékenységekkel és veszélyekkel korábban nem volt dolgom. *Mikor vízen még át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok el nem borítanak,* Ézs 43:2. Azon az éjjelen sokunk átkelt a folyón, de csak vasárnap éjjelre jutott át az egész társaság. Szombaton megfőztek egy régi lólábat. Mikor úgy gondolták, hogy már elkészült, ittunk a levesből, és mikor már majdnem elfogyott, újra felöntötték vízzel.

Az első velük töltött hetem alatt alig ettem valamit. A második héten éreztem, hogy gyengülök, annyira szüksége volt a gyomromnak valamire, mégis nagyon nehéz volt leerőltetni azt az undorító moslékot, amit adtak. A harmadik héten azonban, bár korábban gyomrom nem vett volna be akármit, és inkább éhen haltam volna, minthogy megegyek ilyen dolgokat, már izletesnek találtam ételeiket. Ekkoriban egy pár fehér harisnyát kötöttem gazdasszonyomnak és nem készültem el vele vasárnapig. Amikor aztán eljött a vasárnap, megparancsolták, hogy dolgozzak. Mondtam nekik, hogy ma vasárnap van, hagyjanak pihenni, majd másnap kétszer annyit dolgozok. Erre azt válaszolták, hogy beverik az arcomat. Itt meg kell jegyeznem, hogy Isten milyen különösen gondját viseli a vadaknak. Több százan voltak, fiatalok és öregek, néhányan betegek, néhányan bénák; sokan a hátukon hordták *papoos*aikat³¹. Legtöbben *squaw*-k³² voltak. Mindenüket magukkal hurcolták, az összes cókínókjukat, mégis átjutottak az előbb említett folyón. Hétfőn felgyújtották wigwamjaikat és elmentek. Az angol sereg is aznap ért a folyóhoz, látták a wigwamok füstjét, de a folyó feltartóztatta őket. Isten nem adott nekik bátorságot vagy tehetséget, hogy utánunk jöjjenek. Még nem álltunk készen olyan kegyelemre, mint a győzelem és a megszabadulás. Ha nem így lett volna, Isten talált volna módot arra, hogy az angolok átkeljenek a folyón, mint ahogyan talált az indiánoknak is, *squaw*-jaikkal, gyermekeikkel és minden csomagjukkal együtt. *Oh, ha az én népem hallgatna reám, s Izráel az én utaimon járna! Legott megaláznám ellenségeit, s szorongatói ellen fordítanám kezem,* Zsolt 81:14-15.

³¹ „Papoos”: indián csecsemő, kisgyermek.

³² „Squaw”: indián nő.

A hatodik elvonulás

Hétfőn, mint mondtam, felgyújtották wigwamjaikat és továbbálltak. Hideg reggel volt, és egy széles, jeges patak állt előttünk. Néhányan átgázoltak az egészen térdig érő vagy még mélyebb vizen, de mások addig mentek, míg egy hódgátat nem találtak. Én is ezek között voltam, így Isten gondviselése folytán nem érte víz a lábamat. Aznap siránkozva és keseregve mentem tovább, egyre messzebb kerülve otthonomtól és egyre beljebb haladván a hatalmas, üvöltő pusztaságba. Itt kezdtem megérteni Lót feleségének kísértését, hogy visszanézzen³³. Aznap egy nagy mocsárhoz értünk, ennek partján szálltunk meg éjszakára. Amikor felértem a mocsárra néző domb tetejére, azt hittem, egy nagy indián faluba értünk (bár nem volt ott más a társaságunkon kívül). Az indiánok olyan sokan voltak, mint erdőben a fák: úgy tűnt, mintha harcosok ezrei vonulnának. Elöl csak indiánok, a hátam mögött is, és ugyanígy mindkét oldalon. Én középpűt voltam, és egyetlen keresztyén lélek sem volt a közelben. És az Úr mégis biztonságban megóvott! Ó, milyen jószágos volt Isten irántam és az enyéim iránt!

A hetedik elvonulás³⁴

A nyugtalanul és éhesen eltöltött éjszaka után egész nap fáradtak voltunk. A mocsár, amely mellett letáboroztunk, olyan volt, mint egy mély tömlőc. Előtte rettentő magas és meredek domb emelkedett. Mire a tetejére felértem, azt hittem, hogy a szívem, a lábam és mindenem megszakad és cserbenhagy. Testem gyengesége és fájdalmaim miatt gyászos nap volt ez az utazáshoz. Ahogy továbbmentünk, láttam egy helyet, ahol azelőtt angol szarvasmarhát tartottak. Ez már önmagában is vigaszt nyújtott nekem. Nem sokkal ezután egy angol ösvényhez értünk, s ettől olyan bánat kerített hatalmába, hogy képes lettem volna ott helyben lefeküdni és meghalni. Aznap, nem sokkal dél után, *Squaukheag*-be értünk, ahol az indiánok pillanatokat alatt ellepték az elhagyott angol földeket és összeszedték, amit találtak. Volt, aki búzakalászokat gyűjtött, amelyeket kipergettek, volt, aki kukoricát talált, volt, aki földimogyorót, mások gabonakeresztekben összefagyott búzakévéket, amelyeket kicsépeltek. Jómagam két cső kukoricát szedtem össze, de éppen csak hátat fordítottam és az egyiket máris ellopták. Ez nagyon rosszul esett. Ekkor egy indián érkezett hozzánk, aki egy kosárban lómáját hozott. Kértem tőle egy darabkát. Micsoda, kérdezte, Te meg tudod enni a lómáját? Azt feleltem, megpróbálom, ha ad egy darabot. Adott, s én rátettem a parázsra, hogy megsüljön, de még mielőtt félig megsült volna, a felét elvették, így a

³³ Lásd: 1Móz 19:20.

³⁴ A hetedik elvonulás során Rowlandsonék Squakeagbe, a northfieldi Beer síkságra mentek.

maradékot muszáj volt elvennem és megennem úgy, ahogy volt. A szám körben véres lett, mégis nagyon izletes falat volt ez nekem: Mert az éhes embernek minden keserű édes [Péld 27:7]. Szomorú volt így elhagyatva és kifosztva látni a kukorica- és búzaföldeket; látni, hogy ami hátramaradt, ellenségeink táplálékkául szolgál. Akkor éjjel búzákását ettünk vacsorára.

A nyolcadik elvonulás³⁵

Másnap reggel át kellett kelniünk a *Connecticot* folyón, hogy találkozzunk Fülöp királlyal³⁶. Két teli kenu már átment, a következő fordulónál én kerültem volna sorra, de amint a kenuba tettem a lábam, hogy beszálljak, többen felhőrdültek, így vissza kellett lépnem. Ahelyett, hogy átkeltem volna a folyón, négy-öt mérföldet kellett gyalogolnom északnak a folyó mentén felfelé. Az indiánok egyik fele erre, a másik fele arra ment. Azt gondoltam, azért szóródtak szét, mert angol felderítőket láttak a környéken.

A folyó mentén felfelé haladtunk. A csapat dél körül megállt, néhányan azért, hogy egyenek, mások pedig, hogy kipihenjék magukat. Ahogy ott ültem közöttük, a múlt dolgain tűnődvén, váratlanul odajött hozzám a fiam, *Joseph*. Egymás hogyanéte felől érdeklődtünk, keseregvén szomorú helyzetünk és a bennünket ért változás felett. Nekem volt férjem, neki apja, nekem gyermekeim, neki pedig húgai, voltak barátaink, rokónaink, házuk, otthonunk, és élvezték az evilági élet sok örömét, most pedig elmondhatjuk, mint Jób: *Meztelen jöttem ki az én anyámnak méhéből, és meztelen térek vissza. Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úrnak neve!* [1:21] Megkérdeztem, akar-e olvasni. Azt mondta, hön vágyik rá. Odaadtam neki a Bibliámat, és ő fellelkesült a vigasztaló ígétől, Zsolt 118:17-18: *Nem halok meg, hanem élek, és hirdetem az Úrnak cselekedeteit! Keményen megostorozott engem az Úr; de nem adott át engem a halálnak.* Nézd, Anyám, szólt, olvastad ezt? Itt hadd említsem meg, miért írom e sorokat: ahogy a Zsoltáros is mondja, azért, hogy kinyilatkoztathassam, hogy az Úr cselekedetei és csodálatos ereje visz előre bennünket, megvéd minket a pusztaságban, míg ellenségeink markában vagyunk, és biztonságban visszahelyez bennünket. Az Ő jósága adja kezembe a sok vigaszt nyújtó és mindig az alkalomhoz illő ígét szorult helyzetemben. De hogy visszatérjek: az

³⁵ A nyolcadik elvonulás végéjé a Vermontban lévő dél-vernoni Coasset volt, ahol Rowlandson asszony valószínűleg először találkozott Fülöp királlyal, amikor az visszatért New Yorkból, hogy megkezdje az 1676-os hadjáratot.

³⁶ „Fülöp király”: Metacom, vagy ahogy az angolok nevezték, Fülöp király, a wampanoagok fő törzsfőnöke volt. Weeramoo nővérenek a férje volt. Két héttel azután, hogy az angolok elfogták feleségét és fiát, őt magát is megölték 1676 augusztusában.

éjszaka beköszöntéig gyalogoltunk tovább. Reggel át kellett kelnünk a folyón *Fülöp* csapatához. A kenuban ülve nem győztem csodálni, mennyi pogány van a másik oldalon. Amikor partra szálltam, körém gyülekeztek, én középen ültem egyedül. Úgy láttam, egymást kérdezetik. Nevettek és örvendeztek zsákmányuk és győzelmeik felett. Ekkor szívem elgyengült és zokogásba törtem ki. Ha jól emlékszem, ez volt az első alkalom, hogy előttük sirtam. Noha annyi csapásban volt részem, hogy szívem többször majd megszakadt, képtelen voltam akár egyetlen könnycseppet is hullatni előttük. Mindez idő alatt inkább össze voltam zavarodva, szinte kába voltam. Most azonban elmondhatom, ahogy a Zsolt 137:1: *Babilon folyóvizeinél, ott ültünk és sirtunk, mikor a Sionról megemlékezénk.* Mikor egyikük megkérdezte, miért sírok, alig tudtam mit mondani. Azt mondtam, azért, mert meg fognak ölni. Nem, mondta, senki sem fog bántani. Ekkor valaki, hogy megvigasztaljon, hozott két kanál kását, egy másik meg egy fél pint borsót, amely többet ért, mint máskor sok véka. Ezután *Fülöp* királyhoz mentem. Behívott és leültetett. Megkérdezte, akarok-e szívni a pipájából (ez gyakori szokás mostanság szentek és bűnösök között egyaránt), nekem azonban egyáltalán nem volt inyenre, mivel, bár korábban dohányoztam, fogságba esésem óta felhagytam vele. Úgy látszik, a dohány csalétek, amelyet az ördög azért helyez ki, hogy az ember értékes idejét arra vesztegesse. Szégyenkezve emlékszem vissza, hogy korábban mennyire kívántam még, miután kettő-három pipát már elszívtam. Ilyen ördögi dolog ez. Hálás vagyok Istennek, hogy végre erőt adott, hogy legyőzzem. Bizony, sok ember jobban tenné, ha dolgozna, nem pedig henyélvén a bűdös pipát szívón.

Ekkor az indiánok összegyűjtötték csapataikat, hogy *North-Hampton* ellen induljanak.³⁷ Éjjel egyikük kiabálva és lármázva adta a többiek tudtára a tervet. Erre nekiláttak földimogyorót főzni, kukoricát pirítani (mindenki, akinek csak volt), hogy magukat ellássák, és reggel elmentek. Az idő alatt, amíg itt laktam, *Fülöp* utasított, hogy varrjak egy inget a fiának. Adott érte egy shillinget. Felajánlottam a pénzt a gazdámnak, de azt mondta, tartsam meg. Vettem rajta egy darab lóhúst. Ezután varrtam a fiának egy sapkát is. Ezért cserébe meghívott vacsorára. Elmentem, s adott nekem egy kétujjnyi vastag lepényt. Pirított búzából készült, kilapították és medvezsírban sütötték ki, de soha életemben étel nem ízlett ennél jobban. Egy *squaw* megkért, készítsek egy inget a *Sannupjának*³⁸, és adott érte egy darab medvehúst. Egy másik megkért, hogy kössek egy pár harisnyát, és negyed gallon borsóval fizetett érte. Megfőztem együtt a borsót és a medvehúst, és meghívtam a gazdámot és gazdasszonyomat vacsorára, de a kevély pletykafészek, mivel egy tányérban

³⁷ A Northampton elleni támadás, amelyre itt utalnak, március 14-én történt. Mivel a helységet cölöpfal védte, az indiánokat visszaverték. A telepések hat embert veszítettek.

³⁸ „Sannup”: Férfj.

szolgáltam fel nekik az ételt, nem akart enni belőle, csak egy keveset, amit férje a kése hegyére tűzve adott neki. Miután meghallottam, hogy a fiam is megérkezett ide, elmentem meglátogatni. Hason feküdt a földön. Megkérdeztem, hogy tud így aludni? Azt válaszolta, nem alszik, hanem imádkozik, és azért feküdt így, hogy ne lássák, mit csinál. Imádkozom Istenhez, hogy fiam emlékezzen erre most, hogy újra biztonságban van. Ezen a helyen, (mivel a nap egyre magasabban volt) a nap sugaraitól, hevétől és a wigwamok füstjétől azt hittem, megvakulok. Alig tudtam megkülönböztetni az egyik wigwamot a másiktól. Volt ott egy *Mary Thurston* nevű *medfieldi* nő³⁹. Amikor látta, hogy milyen állapotban vagyok, adott egy kalapot, de alighogy elindultam, utánam futott az a *squaw*, aki ez a *Mary Thurston* volt, és visszavette. Egy másik *squaw* adott egy kanál kását. Beletettem a zsebembe, hogy biztonságban legyen. Ennek ellenére valaki ellopta. de a helyére tett öt kukoricát. Eddig ez volt a legtöbb egy napi élelmem a vándorlás során.

A *North-Hampton*ból hazatérő indiánok hoztak magukkal néhány lovat, birkát és egyebeket, amit szereztek. Kértem, vigyenek *Albany*ba az egyik lovon és adjanak el puskaporért, mivel erről már volt szó. Teljesen reménytelen volt, hogy gyalog menjek haza, ahogy jöttem, hiszen rágondolni is alig bírtam a sok fárasztó lépésre, amelyet megtettem idejövem.

A kilencedik elvonulás

Ahelyett, hogy *Albany*ba vagy hazafelé mentünk volna, fel kellett mennünk öt mérföldet a folyó mentén, aztán átkelni rajta. Itt maradtunk egy ideig. Itt élt egy hitvány indián, aki készített velem egy inget. Amikor elkészültem vele, nem volt hajlandó fizetni érte, de mivel a folyóparton élt, ahová gyakran mentem vízért, gyakorta emlékeztettem rá és követeltem a fizetségemet. Végül azt mondta, ha készitek még egy inget születendő *papoos*ának, ad nekem egy kést. Így is tett, amint kész lettem az inggel. Bevittem a kést, a gazdám elkérte tőlem, és igencsak örültem, hogy tudtam adni nekik valamit, amit elfogadtak és aminek örültek. Midőn e helyen időztünk, hazaérkezett a gazdám szolgálója. Három héttel azelőtt ment el kukoricáért a *Narragansetek* országába, ahol földbe ásva elraktároztak valamennyit. Körülbelül egyharmad vékányit hozott haza. Ez akkoriban történt, amikor nagy hadvezérüket, *Naanantot*⁴⁰ megölték *Narraganset* földön.

³⁹ „Mary Thurston”: Valószínűleg háziasszony, aki a Medfield ellen 1676 februárjában intézett támadás során esett fogságba.

⁴⁰ „Naananto”: Canonchet, a narragansetek fő hadifőnöke sok rajtaütést vezetett az angolok ellen. 1676 áprilisában elfogták. Állítólag nagy méltósággal fogadta a kinhalált.

Mivel a fiam körülbelül egy mérföldnyire volt tőlem, engedélyt kértem, hogy meglátogathassam. Megengedték, hogy elmenjek, el is indultam, de csakhamar eltévedtem; dombokon át és mocsarakban bolyongtam, nem találván a hozzá vezető utat. Csak bámulni tudom Isten csodálatos hatalmát és irántam való jóságát abban, hogy bár távol otthonomtól mindenféle ismerős és ismeretlen indiánnal találkoztam, és egy keresztyén lélek sem volt a közelemben. egyikük sem próbált meg visszaélni a helyzetemmel. Utam ismét hazafelé vettem, és találkoztam a gazdámmal. Megmutatta a fiamékhoz vezető utat. Amikor odaértem hozzá, nem volt jól, ráadásul egy kelés is volt az oldalán, amely nagyon kínozza. Vigasztaltuk egymást egy darabig, ahogy az Úr engedte, azután megint visszamentem. Visszatértem után ugyanolyan nyugtalan voltam, mint annak előtte. Fel-alá járkáltam siránkozván és keseregven, és szegény gyermekeimre gondolván elszorult a szívem. Fiam beteg volt, és másra sem tudtam gondolni, csak arra, milyen siralmasan nézett ki, és egyetlen keresztyén barát sincs mellette, aki szeretettel ápolná lelkét vagy testét. És szegény kislányom! Azt sem tudtam, merre van, beteg-e vagy jól van, él-e, hal-e. E gondolatoktól gyötörten Bibliámhoz fordultam (amely nagy vigaszt jelentett számomra abban az időben), és a következő igén akadt meg a tekintetem: *Vessed az Úrra a te terhedet, ő gondot visel rólad*, Zsolt 55:23.

Azonban keresnem kellett valamit, amivel elverhetem éhemet, és a wigwamok közt bókászva bementem az egyikbe. Találtam ott egy *squaw*-t, aki igen jó szívvel viseltetett irántam és adott egy darab medvehúst. Beletettem a zsebembe és hazamentem, de nem tudtam hol megsütni, mert féltem, hogy elveszik tőlem, így egész nap és egész éjjel ott bűzölgött a zsebemben. Reggel visszamentem ugyanehhez a *squaw*-hoz, aki éppen földimogyorót főzött egy üstben. Megkértem, hadd főzzem meg az üstben a medvehúsomat. Megengedte, sőt, még földimogyorót is adott hozzá. Emlékszem, milyen jól is esett! Néha láttam az angolok között szépen elkészített medvehúst, és volt, akinek ízlett is, de engem már a medvehús pusztá gondolatától is kirázott a hideg. Most azonban inycenfalat volt számomra az, amitől talán még az okatlan állat gyomra is kifordulna.

Egyik nap a metsző hidegben nem találtam helyet a tűz mellett. Kimentem és nem tudván, mit tegyek, bementem egy másik wigwamba, ahol szintén ültek a tűz körül, de a *squaw* leterített nekem egy prémet, leültetett, adott földimogyorót és meghagyta, hogy nyugodtan jöjjenek vissza. Azt is mondta, megvesznek, ha tudnak, noha idegenek voltak, akiket akkor láttam először.

A tizedik elvonulás

Aznap a társaság egy része körülbelül háromnegyed mérföldnyire elvonult azzal a szándékkal, hogy másnap továbbmennek. Amikor odaértek arra a helyre, ahol éjszakázni akartak, felállították wigwamjaikat. Éhes lévén visszamentem korábbi szálláshelyünkre, hogy valami ételmet szerezzek, mivel felbátorított a *squaw* kedvessége, aki korábban meghagyta, hogy menjek vissza. Amikor azonban odaértem, utolért egy indián, aki értem jött, és egészen hazáig rugdosott. Otthon éppen szarvashúst sütöttek, de egy falatkát sem adtak belőle. Néha jóindulatra találtam náluk. máskor meg csak gonoszságra.

A tizenegyedik elvonulás

Másnap reggel elindultak, egy napi utazást tervezvén a folyó mentén felfelé. Hátamra vettem terhemet, és rövidesen átgázoltunk a folyón. Gyötrelmes és fárasztó dombokon át vezetett utunk. Az egyik domb olyan meredek volt, hogy négykézláb voltam kénytelen felmászni, ágakba meg bokrokba kapaszkodva, hogy vissza ne essek. A fejem olyan kába volt, hogy sokszor csak támolyogtam menet közben; de remélem, hogy a megtett fárasztó lépések által is a mennybéli pihenéshez kerültem közelebb: *Tudom Uram, hogy a te ítéleteid igazak, és igazságosan aláztál meg engem, Zsolt 119:75.*

A tizenkettedik elvonulás

Vasárnap reggel felkészültek további útjukra. Aznap reggel megkérdeztem a gazdám, hogy elad-e a férjemnek. Azt válaszolta: „Nux,”⁴¹ ami igazán megörvendeztette lelkemet. Indulásunk előtt az gazdasszonyom elment egy *papoos* temetésére. Amikor visszatért és látta, hogy ülök és a Bibliámat olvasom, hirtelen kitépte a kezemből és kidobta a wigwamból. Kiszaladtam, felvettem, zsebre tettem, és ezután soha nem hagytam, hogy meglássa. Aztán indulásra készülődve felpakolták a holmijukat, és ideadták a csomagomat. Panaszkodtam, hogy túl nehéz, mire a nő arcul ütött, és rám parancsolt, hogy induljak. Istenhez emeltem lelkemet, remélvén, hogy a megváltás nincs már messze; annál is inkább, mivel egyre gonoszabbak lettek.

Azonban az a gondolat, hogy hazafelé megyünk (mivel arrafelé vettük utunkat), igencsak felvidította lelkemet; még terhemet is könnyebbnek éreztem, mintha nem is

---

⁴¹ „Nux”: Igen.

lett volna. Megdöbbenésemre és nagy zavaromra azonban hamarosan fordult a kocka: amikor már mentünk egy ideje, gazdasszonyom egyszerre csak kijelentette, hogy ő ugyan nem megy tovább, hanem visszafordul, és azt akarta, hogy én is menjek vissza vele. Hívta *šannupját* is, de a férfi nem akart menni, hanein azt mondta, továbbmegy és három napon belül visszajön hozzánk. Lelkem ezek után, bevallom, igen türelmetlen lett, majdhogynem felháborodott. Úgy véltem, ha visszamegyek, ennyi erővel akár meg is halhatok. El sem tudom mondani, mekkora fájdalom volt ez nekem, de vissza kellett fordulnom. Mihelyt alkalmam nyílt rá, felütöttem a Bibliámat, amely a következő megnyugtató igénél nyílt ki. Zsolt 46:11: *CsendesedjeteK és ismerjéteK el, hogy én vagyok az Isten!* Ez egy időre elcsendesítette lelkemet, de számítottam arra, hogy gazdám távollétében — aki az indiánok közül mind hidegben, mind éhségben a legjobb barátunk bizonyult — fájdalmas megpróbáltatások elé nézek, és ez rövidesen be is következett. Leültem, szívem csordultig tele volt bánattal, de mivel olyan éhes voltam, hogy nem bírtam egy helyben megülni, kimentem körülnézni, hátha talállok valamit. A fák között sétálván találtam hat szem makkot és két gesztenyét, mellyel némileg elvertem az éhem. Az éjszaka közeledtével gyűjtöttem egy kis rőzsét magamnak, hogy ne a hidegben feküdjek, de amikor bementem lefeküdni, megparancsolták, hogy menjek ki és aludjak valahol másutt, mert (azt mondták) vendégeket várnak, és így sokan leszünk. Közöltem velük, hogy nem tudom, hova menjek, erre azt válaszolták, nézzek körül. Megmondtam nekik, hogy ha bemegyek egy másik wigwamba, mérgesek lesznek és visszazávnak. Ekkor egyikük elővonta a kardját és megfenyegetett, hogy ledőf, ha rögtön el nem takarodok. Kénytelen voltam meghajolni e durva fickó akarata előtt és kimenni az éjszakába, nem is tudtam, merre. Tulajdon szememmel láttam később ezt a fickót és sok más hasonszörűt, amint szövetséges indiánokként *Bostonban* fel-alá sétáltak. Odamentem egy wigwamhoz, ott azt mondták, nincs hely, aztán egy másikhoz, ahol ugyanaz volt a helyzet. Végül egy öreg indián beengedett magához, és a *squaw*-ja adott néini földimogyorót meg valamit a fejem alá. A tűz is igen jó volt, és az isteni gondviselésnek köszönhetően aznap éjjel kényelmes szállásom volt. Reggel egy másik indián felajánlotta, hogy éjszakázzam nála aznap, valamint hogy ad hat földimogyorót, és ezt el is fogadtam. Ekkor és e helyt mintegy két mérföldnyire voltunk a *Connecticut* folyótól. Reggel elmentünk földimogyorót gyűjteni a folyóhoz és éjjel tértünk vissza. Jókorá terhet cipeltem a vállamon (mivel ha csak egy kicsit is odébbálltak, minden limlomukat vitték magukkal). Mondtam nekik, hogy már lejött a bőr a hátamról, de semmi vigasztalót nem mondtak, csak azt, hogy az sem lenne baj, ha a fejem is lejönné.

Ahelyett, hogy (leghőbb vágyam szerint) *Massachusetts Bay* felé mentünk volna, velük kellett tartanom öt vagy hat mérföld hosszú útjukon a folyó mentén egy hatalmas és sűrű csalitosba, ahol majdnem két hétig maradtunk. Itt egyikük megkért, hogy készítsek egy inget a *papoos*ának, s ezért egy adag valamilyen fakéreglisztel habart húslevest adott, amelybe tett még egy marék borsót és némi sült földimogyorót is, hogy jobb legyen. Fiamat hosszú ideje nem láttam már. Volt ott egy indián, akinél érdeklődtem felőle; megkérdeztem, amikor látta. Azt felelte, a gazdája nemrég megsütötte, ő maga is evett belőle egy kétujjnyi darabot, s a húsa igen jó volt. Az Úr azonban nem engedte elcsüggedni lelkemet szomorúságomban; beszédüket megátalkodott hazudozásuknak tulajdonítottam és annak, hogy nem kenyerük az igazmondás. Még ugyanezen a helyen egy hideg éjszakán a tűz mellett feküdtem és arrébb tettem egy ágat, amely elfogta tőlem a meleget. Az egyik asszony visszarakta, mire én felnéztem, s ő egy marék hamut szórt a szemembe. Azt hittem, megvakulok és soha többé⁴³ nem fogok látni. De ahogy visszafeküdtem, könnyeim kimosták szememből a mocskot, és reggelre visszanyertem a látásomat. Így, ezek és más esetek miatt talán nem túlzok, ha Jób szavaival azt mondom: *Könyörüljetek rajtam, könyörüljetek rajtam, oh ti barátaim, mert az Isten keze érintett engem!* [19:23] Nem tudom feledni, milyen gyakran megtörtént, hogy a wigwamban ülven, a múlton elmerengve hirtelen felpattantam és kisiettem, mintha otthon lennék, feledvén, hol és milyen helyzetben vagyok. De amikor kiértem és nem láttam mást, csak a vadont, az erdőt és a barbár pogányok kompániáját, hamar feleszméltem, s elgondolkodtam a Sámsonról szóló fejezeten, amely így szól: *Kimegyek most is, mint egyébkor, és lerázom a kötélékeket; de még nem tudta, hogy az Úr eltávozott ő tőle* [Bír 16:20]. Ekkoriban mérült fel bennem, hogy talán hiába reménykedek a menekülésben. Az angol hadseregére gondoltam, jöttükben bíztam és abban, hogy magukkal visznek, de nem így történt. Majd abban reménykedtem, hogy *Albanyba* visznek, amint arról az indiánok korábban beszéltek, de ez sem vált valóra. Azt hittem, eladnak a férjemnek, amint azt a gazdám mondta, de helyett ő maga is elment, engem itt hagyott, s így lelkem közel járt a csüggedéshez. Megkértem őket, hadd menjek ki egy kis gyújtóst szedni, hogy egyedül lehessek és kitarhassam szívemet az Úrnak. Azután fogtam a Bibliámat, hogy olvassak, de abban sem leltem vigaszra. Mégis azt mondom, hogy siralmaim és nyomorúságom közepette sem engedte az Úr, hogy türelmetlenségemet Ellene fordítsam, mintha szándékai gonoszak lennének. Azt azonban tudom, hogy kevésbé próbált meg engem, mint ahogy azt megérdemeltem volna. Később, még

⁴² Az úti cél a Connecticut folyóhoz közeli Hindsdale, New Hampshire-ben.

mielőtt ez a gyászos időszak lezárult, a Bibliámat lapozgattam, s az Úr elvezetett néhány fejezethez, amelyek kissé felvidítottak, mint pl. Ézs 55:8, *Mert nem az én gondolataim a ti gondolataitok, és nem a ti útaitok az én útaim, így szól az Úr!* Továbbá Zsolt 37:5, *Hagyjad az Úrra a te útaidat, és bízál benne, majd ő teljesíti!*

Ezekben a napokban érkeztek vissza üvöltözve *Hadlyből*, ahol három angolt meggyilkoltak, egyet, *Thomas Readet*⁴³ pedig foglyul ejtettek. Mindannyian a szerencsétlen ember köré gyűltek és egyre csak kérdegették. Magam is szerettem volna látni a foglyot. Amikor megérkeztem, keservesen sírt, mivel azt hitte, hamarosan végeznek vele. Erre megkérdeztem egy indiánt, hogy meg akarják-e ölni, s az nemmel válaszolt. Miután a válasz kissé megnyugtatta, férjem hogyléte felől érdeklődtem. Azt mondta, nemrég látta *Bostonban*, jól volt, csak búskomor. Ebből megtudtam (bár már korábban is gyanítottam), hogy bármit is mondtak róla az indiánok, azt mind csak fecsegés és hazugság volt. Egyesek azt mondták, meghalt, megölték, mások meg, hogy újból megnősült, hogy a kormányzó azt kívánta tőle, válasszon új asszonyt, és hogy mindenki meg van győződve arról, hogy már nem élek. Ennyire hasonlítottak ezek a barbár teremtések arra, aki kezdettől fogva hazug.⁴⁴

Egyszer a wigwamban ültem, amikor *Fülöp* szolgálója jött be egy gyermekkel a karján és arra kért, adjak egy darabot a kötényemből, hogy előkét készítsen belőle a kicsinek. Nemet mondtam, mire gazdasszonyom rám parancsolt, 'de még mindig nem engedtem. A szolgáló azt mondta, ha nem adok, hasít belőle. Azt feleltem, hogy akkor én is elszakítom az ő ruháját. Erre gazdasszonyom feltápászkodott, fogott egy akkora husángot, hogy akár meg is ölhetett volna vele. Felém ütött, de én kiszaladtam, s ő a wigwam szőnyegébe vágta a husángot. Amíg azzal küszködött, hogy kihúzza, én a szolgálóhoz siettem és odaadtam az egész kötényemet, így ez a vihar elcsitult.

Mivel azt hallottam, hogy a fiam ideérkezett, elmentem meglátogatni, és elmondtam neki, hogy az apja jól van, de búskomor. Azt mondta, ugyanúgy bánkodik az apjáért, mint önmagáért. Elcsodálkoztam a szavain, mivel én úgy gondoltam, elég, ha a magam bajával törődöm, és nem kell aggódnom sem a férjemért, sem másokért, hiszen ők biztonságban vannak barátaik körében. Elmonda azt is, hogy nem sokkal azelőtt a gazoja más indiánokkal együtt a franciákhoz ment puskaporért, de út közben a *Mohawkok*⁴⁵ rajtuk ütöttek, négyüket megölték, mire a többiek visszafordultak. Fiam és én hálát adtunk ezért az Úrnak, hiszen sokkal rosszabbul is járhatott volna. ha eladják a franciáknak, mint így, hogy az indiánokkal maradt.⁴⁶

⁴³ „Thomas Read”: valószínűleg a Hadley környékén gazdálkodókat őrző angol katona.

⁴⁴ „Arra, aki kezdettől fogva hazug”: t.i. a sátánra.

⁴⁵ A mohawkok az angolok szövetségesei voltak, és harcoltak az új-angliai indiánok ellen.

⁴⁶ A franciák fogságában fennállt ugyanis az a veszély, hogy a fiút katolikus hitre térítik.

Elmentem, hogy meglátogassak itt egy springfieldi angol fiatalembert. bizonyos *John Gilbertet*⁴⁷. Kint a földön fekvé találtam rá. Megkérdeztem, hogy van. Azt felelte, túl sok vért evett és nagyon elrontotta a gyomrát. Metsző hidegben kidobták a wigwamból egy haldokló indián gyermekkel együtt (akinek a szülei meghaltak) tűz és ruhák nélkül: az ifjú is mindössze egy ing és egy mellény volt. A látvány meglágyította volna még a kősziklát is: reszketve feküdtek a hidegben, az ifjú összekuporodva, mint egy kutya, a gyermek elnyúlva, szeme, szája, orra piszokkal teli, de még élt és nyögdecsele. Azt tanácsoltam *Johnnak*, hogy menjen és szerezzen paraszt. Azt mondta, nem tud lábra állni, én mégis rávettem. hiszen meghal, ha csak itt fekszik. Sok hercehurca után tüzet gyújtottam neki és hazamentem. Amint megérkeztem. John gazdájának a lánya utánam jött, hogy megtudja, mit műveltem az angollal. Elmondtam, hogy itt és itt tüzet raktam neki. Ekkor nagy szükségem volt arra, hogy felidézsem Pál könyörgését, 2Tesz 3:2, *hogy meneküljünk meg az alkalmatlan és gonosz emberektől*. Kérésére vele mentem, elkísértem a fiatalemberhez, de még mielőtt hazaértem volna, elhíresztelték, hogy elszöktem és az angol ifjút is magammal vittem. Így aztán, amint bementem, lármázni és dühöngeni kezdtek; kérdezték, merre jártam, mit csináltam, és azt mondták, agyoncsapnak. Elmondtam nekik, hogy meglátogattam az angol fiatalembert, és hogy nem fogok megszökni. Azt mondták, hazudok és fejszével jöttek felém. Megfenyegettek, hogy széthasítanak, ha nem maradok veszteg, s ezzel a wigwamba zavartak. Elmondhatom Dávid szavaival, 2Sám 24:14: *Felette igen szorongattatom*. Ha bent maradok, éhen pusztulok, ha kimegyek, agyonütnek. Ez az áldatlan állapot aznap és a következő nap feléig tartott. Ekkor az Úr, kinek kegyelme végtelen, megemlékezett rólam. Odajött hozzám egy indián egy pár harisnyával, amely túl nagy volt neki. Velem akarta lebontatni és újraköztetni úgy, hogy jó legyen rá. Hajlandónak mutatkoztam és mondtam, kérje meg a gazdasszonyomat, hogy vele mehessek egy darabig. Az beleegyezett, elmehettem, de egy cseppet sem vidított fel, hogy ismét szabad vagyok. Vele mentem tehát, és kaptam tőle egy kis pörkölt földimogyorót, amellyel ismét megtöltöttem elgyengült gyomromat.

Amint elkerültem gazdasszonyom szeme elől, ismét volt időm és módom arra, hogy Bibliámat olvassam, amely nappal vezetőm volt, éjjel pedig párnám. Ekkor ez a vigasztaló ige került elém, Ézs 54:7: *Egy rövid szempillantásig elhagytalak, és nagy irgalmassággal egybegyűjtlek*. Imígyen vezetett engem az Úr időről-időre, és mutatta meg ezt a drága ígéretet sok mással együtt. Később meglátogatott a fiam. Megkértem a gazdáját, hogy egy darabig velem maradhasson, hogy kifésüljem a haját és rendbe szedjem egy kicsit, mivel szinte ellepték a tetvek. Amikor végeztem, azt mondta,

⁴⁷ „John Gilbert”: tizenegynéhány éves fiú volt, 1767 áprilisában megszökött az indiánoktól.

nagyon éhes, de nem volt semmim, amivel csillapíthattam volna éhségét, így hát elküldtem, hogy hazafelé menjen be a wigwamokhoz, hátha ott kap valamit. Úgy tűnik, sokáig elmaradhatott, mivel gazdája megharagudott rá, megverte és eladta. Később a fiám elszaladt hozzám és elújságolta, hogy új gazdája van, akitől már kapott is egy kis földimogyorót. Visszakísértem új gazdájához, aki elmondta, hogy kedveli a fiút, és az nem fog hiányt szenvedni semmiben. Elvitte magával, és legközelebb már csak a *portsmouthi Pascataquában* találkoztunk.

Aznap éjjel megint kiküldtek a wigwamból, mivel a gazdasszonyom *papoosa* rosszul volt. Meg is halt még azon az éjszakán. Ennek egyetlen előnye az volt, hogy több helyünk lett. Odamentem egy wigwamhoz, behívtak. Adtak egy prémet fekhelyül és egy adag földimogyorós szarvashúst, amely különleges csemege volt náluk. Másnap eltemették a *papoost*, majd pedig délelőtt és délután is érkezett egy-egy csapat indián, hogy együtt gyászoljanak és jajgassanak gazdasszonyommal. Én azonban, bevallom, nem tudtam részvétet érezni irántuk. Szomorú napokat töltöttem itt, gyakran hagytak magamra: *Mint a fecske és a daru sipogtam, nyögtem, mint a galamb, szemeim a magasságba meredtek: Uram! erőszak rajtam, szabadíts meg!* Ézs 38:14 Szólhatnék az Úrhoz, mint Ezékiás: *Oh Uram, emlékezzél meg arról, hogy én előtted jártam, igazságban* [Ézs 38:3]. Volt időm, hogy megvizsgáljam útaimat. Lelkiismeretem nem vádolt másokkal szembeni igazságtalansággal, mégis megértettem, milyen meggondolatlan voltam Istennel kapcsolatban. Miként Dávid mondta: *Egyedül te ellened vétkeztem* [Zsolt 51:6], és a szegény várossal együtt elmondhatom: *Isten, légy irgalmas nékem bűnösnek* [Lk 18:13]. Vasárnaponként felnéztem az égre és arra gondoltam, hogy a többi ember Isten házába tart, hogy felfrissítse lelkét, majd hazatér, hogy testében is felfrissüljön, ám én híján vagyok mindkettőnek. Mondhatnak rólam is, ahogy a szegény tékozló fiúról, *Kívánja vala megtölteni az ő gyomrát azzal a moslékkal, a mit disznók ettek; és senki sem ad vala néki*, Lk 15:16. Az ő szavaival kell ugyanis szólnom: *Atyám, vétkeztem az ég ellen és te ellened*, Lk 15:21. Emlékeztem, ahogy a vasárnapok előestéjén és estéjén a családom, barátaim és szomszédaim körében imádkoztunk és énekeltünk, az Úr kegyes ajándékaival felfrissítettük testünket, majd kényelmes ágyba fekehtünk. Ehelyett most csak moslékkal verhettem el éhemet, s mint egy disznónak, a földön kellett aludnom. Embernek nem tudom leírni azt a bánatot, mely a lelkemet nyomta, csupán az Úr ismeri azt. Mégis gyakran eszembe jut ez a vigasztaló fejezet: *Egy rövid szempillantásig elhagytalak, és nagy irgalmassággal egybegyűjtlek* [Ézs 54:7].

A tizennegyedik elvonulás

Most össze kellett csomagolnunk és el kellett mennünk a csalitosból, utunkat a *Massachusetts Bay*-beli települések felé véve. Ezen a napon szinte semmi ennivalóm nem volt az úton, csak egy kis morzsa abból a pogácsából, amelyet még az egyik indián adott a kislányomnak aznap, amikor elhurcoltak. Leányom nekem adta, és én a zsebembe tettem. Ott is maradt, amíg olyan porhanyós nem lett (mivel nem volt rendesen megsütve), hogy meg sem lehetett állapítani, mi volt eredetileg. Teljesen elmorzsálódott, és a morzsa oly száraz és kemény lett, mint az apró kavics. Ám sokszor, amikor az ájulás határán álltam, ez frissített fel. Amikor a számba vettem, arra gondoltam, hogy ha valaha hazajutok, tudatom a világgal, mily áldással tette az Úr eme alantas étket. Utunk során a vademberek megöltek egy vemhes szarvast. A borjúból nekem is adtak egy darabot. Olyan fiatal és puha volt, hogy a csontjait is ugyanúgy meg lehetett enni, mint a húsát. Ennek ellenére ízlett. Amikor leszállt az éj, lepihentünk. Esett az eső, ám az indiánok fakéregből gyorsan összeállítottak egy wigwamot, amelyben szárazon vészeltem át az éjszakát. Reggel, amikor kinéztem, úgy láttam, sokan egész éjjel kint feküdtek az esőben, úgy bőrig voltak ázva. Az Úr sokszor ily kegyesen bánt velem: jobb sorom volt, mint sok vadembernek. Reggel a szarvas vérét a bendőjébe töltve megfőzték. Bár ők jóízűen ették, én meg sem bírtam kóstolni. Bezzeg máskor milyen finnyások voltak! Egyszer, amikor vizet hoztam és a merőedényt beletettem a kannába, amelyben a vizet hoztam, azt mondták, agyonütnek, mert ez valami gonosz mesterkedés.

A tizenötödik elvonulás

Tovább folytattuk utunkat. Miután aznapi betevőnek kaptam egy marék földimogyorót, odaadták a cipelni való csomagokat. Boldogan mentem tovább, mert azt gondoltam, hazafelé tartunk. A teher csak a hátamat nyomta, nem a lelkemet. Aznap újra a *Baquaug* folyóhoz értünk. Itt pár napot időztünk. Az indiánok időnként adtak egy-egy pipát, némi dohányt vagy némi sót. Ezeket aztán élelemre cseréltem. Most értettem meg, milyen farkaséhesek lehetnek az éhezők, mert sokszor, amikor forró ételt kaptam, mohóságomban megégettem vele a számát. És annak ellenére, hogy még órákkal az evés után is fájt, ezt újra és újra megtettem. Amikor pedig már teljesen ki voltam éhezve, úgy éreztem, sosem tudok betelni az evéssel. Megesett ugyan, hogy eleget kaptam és addig ettem, amíg már nem fért belém több, mégis ugyanolyan éhes voltam, mint amikor enni kezdtem. Most beigazolódott a szentírás (bizony sok Ige

van, melyeket figyelmen kívül hagyunk, vagy nem értünk meg, amíg érintve nem vagyunk), Mik. 6:14: *Eszel te, és meg nem elégszel.* Most jobban mint valaha feltáruztak előttem azon szenvedések, amelyeket a bűn hozott ránk; sokszor legszívesebben rárontottam volna a pogányokra, de a szentírás lecsillapított, Ám 3:6: *Vajjon lehet-e baj a városban, a mit nem az Úr szerezne?* Segítsen az Úr, hogy Igéjét jóra használjam, és hogy megtanuljam azt a nagy leckét. Mik. 6:8-9: *Megjelentette néked, (oh ember), mi legyen a jó, és mit kíván az Úr te tőled! Csak azt, hogy igazságot cselekedjél, szeressed az irgalmasságot, és hogy alázatosan jársz a te Isteneddel? Halljátok meg a vesszőt és ki rendeli azt.*

A tizenhatodik elvonulás

Ez az elvonulás a *Baquaug* folyón való átkeléssel indult. A víz térdig ért, az ár sebes volt és olyan jeges, hogy azt hittem kettévág. Olyan gyenge és erőtlén voltam, hogy menet közben forgott velem a világ. Azt hittem, ott végre bevégezem életem, miután oly sok szenvedést éltem át. Az indiánok nevetve nézték ahogy tántorgok, ám szenvedéseim közepette az Úr megadta nekem, hogy megtapasztaljam ezen ígért igazságát és jóságát, Ézs 43:2: *Amikor vizen megyél át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok el nem borítanak.* Aztán leültem, hogy felhúzzam a harisnyámat és a cipőmet, hulló könnyekkel és lelkemben szomorú gondolatokkal, de felálltam és továbbmentem velük. Nemsokára egy indián jött oda hozzánk és közölte a vademberekkel, hogy *Wachusitba* kell mennem gazdámhoz, mivel a Tanács levelet írt a *Saggamore*-oknak⁴⁸ a foglyok kiváltása ügyében. Azt is elmondta, hogy tizennégy napon belül újabb levél fog érkezni és hogy minél előbb ott kell lennem. Azelőtt oly nehéz volt a szívem, hogy alig tudtam beszélni vagy egyenesen haladni az ösvényen, de most oly könnyű lett, hogy futni is tudtam. Úgy éreztem, visszatér az erőm, gyenge térdemet és fájó szívemet új élet tölti el. Ám aznap éjjel az indiánok akaratából csupán egy mérföldet haladtunk, és azon a helyen is két napot időztünk. Ez alatt az idő alatt egy csapat indián jött oda hozzánk, majd harmincan voltak, mind lóháton. A szívem hevesen vert, mert első látásra azt hittem, angolok, mivel angol ruhában voltak: kalapot, fehér sálát, selyem derékövet és vállszalagot viseltek. Ám amikor közelebb értek, és láttam, micsoda különbség van a keresztyének drága arca és a pogányok szörnyű ábrázata között, újra elcsüggedtem.

⁴⁸ „Saggamore”: törzsfőnök. Ezt az 1676. március 31-én kelt levelet John Leverett kormányzó és a Massachusettsi Tanács küldte.

A tizenhetedik elvonulás

Mivel volt remény számomra, ez az elvonulás kellemes volt. Adtak egy csomagot, és vidáman indultunk útnak, ám hamarosan kiderült, hogy akaraterőm nagyobb, mint testi erőm: élelem híján erőm elhagyott és majdnem felhagytam minden reménnyel. Most Dáviddal együtt mondhatom, Zsolt 109:22-24: *Szegény és nyomorult vagyok én, még a szívem is megsebesítettett én bennem. Úgy hanyatlom el, mint az árnyék az ő megnyúlásakor; ide s tova hányattatom, mint a sáska. Térdeim tántorognak az éhségtől, és testem megfogyatkozott a kövérségtől.* Éjjel egy indián faluhoz értünk, és az indiánok egy wigwam mellé ültek le beszélgetni. Én azonban alig álltam a lábamon és alig tudtam beszélni. Leraktam terhemet és beléptem a wigwamba, ahol egy indián ült és lólábakat főzött. (Az a szokásuk, hogy először megesszik a húst, és amikor már nincs más, és a lábak régiek és aszottak, akkor levágják és felhasználják őket). Kértem, hogy adjon a húslevesből, vagyis a vízből, melyben a lábak főttek. Elővett egy edényt, adott egy kanál kukoricakását és megengedte, hogy annyi levest merjek, amennyit csak akarok. Öntöttem hát némi forró vizet a kásához és megittam. Ettől lelkem új erőre kapott. Adott egy kis darabot valami pacalféleségből is, melyet a parázson sütöttem meg. Most már elmondhatom Jonatánnal, *Lássátok mennyire felvidülának szemeim, hogy izlelék egy keveset ebből a mézből,* 1Sám 14:29. Lelkierőm ismét visszatért. Bármilyen szűkösek legyenek is a körülmények, ha az Úr áldása van rajtuk, a testet s lelket eltöltik erővel.

A tizennyolcadik elvonulás

Fogtuk csomagjainkat és elindultunk, ám ez a nap nagyon fárasztónak bizonyult. Utunk során láttam egy meztelenre vetkőztetett angol férfit, aki holtan feküdt a földön, de nem ismertem fel. Aztán egy másik indián faluhoz értünk és itt töltöttük az éjszakát. Ebben a faluban négy angol gyermeket tartottak fogva, az egyik a nővéremé volt. Megnéztem, hogy van. Jól ment a sora ahhoz képest, hogy fogságban volt. Szerettem volna mellette tölteni az éjszakát, de fogva tartói nem engedték. Erre egy másik wigwamba mentem át, ahol kukoricát és babot főztek. Jó volt nézni, de nem ehettem belőle. Átmentem egy harmadik wigwamba, ahol két angol gyermek volt. Itt a *squaw* lólábakat főzött és le is vágott egy-egy darabot nekem és az egyik angol gyermeknek. Mivel nagyon éhes voltam, gyorsan megettem az enyémet. A gyerek, mivel a hús nagyon kemény és inas volt, nem tudta elrágni. Csak szopogatta, rágcsálta és a kezével tépkedte, így aztán elvettem tőle és azt is én ettem meg. De jól is esett!

Erre mondhatom Jóbbal együtt, 6:7: *Lelkem iszonyodik érinteni is; olyanok azok nekem, mint a megromlott kenyér.* Így tette az Úr kellemesen üdítővé azt, ami egyébként iszonytató lett volna. Ezután saját gazdasszonyom wigwamjába mentem vissza, ahol azt mondták, a kéregetéssel megaláztam gazdám, s ha még egyszer ilyet teszek, agyonütnek. Azt feleltem, teljesen mindegy, hogy agyonütnek vagy halálra éheztenek.

A tizenkilencedik elvonulás

Amikor elindultunk, azt mondták, hogy aznap *Wachuset*-be kell mennünk. Keserves, kimerítő napunk volt, mivel már három álló napja úton voltunk pihenőnap nélkül. Végül hosszú és fárasztó gyaloglás után több mérföld távolságban megláttam *Wachuset* dombjait. Ezután egy nagy mocsárhoz értünk, melyen térdig érő sárban és vízben gázoltunk keresztül. Ez nehezen ment olyasvalakinek, aki már korábban elfáradt. A teljes kimerülés határán már azt hittem, hogy végül elmerülök és sose jutok ki, de én is mondhatom, amit a 94. zsoltár 18. versében találunk: amikor *az én lábam eliszamodott: a te kegyelmed, Uram, megtámogatott engem.* Tovább mentem, s noha életben voltam, kevésbé lelkesedtem. *Fülöp* (ő is velünk jött) odajött, kézen fogott és így szólt: Még két hét és ismét úrnő leszel. Megkérdeztem, igaz-e, amit mond. Azt válaszolta: Igaz, és nemsokára visszakerülsz gazdádhoz, aki már három hete távol volt tőlünk. Hosszú, fárasztó gyaloglás után értünk *Wachuset*-be. Ott volt a gazdám, s én örültem, hogy látom. Megkérdezte, amikor mosakodtam. Mondtam, hogy nem ebben a hónapban. Erre ő maga hozott nekem vizet és meghagyta, hogy fürödjek meg, valamint adott egy tükröt, hogy lássam, hogy nézek ki. *Squaw*-jának meghagyta, hogy adjon ennem, így az adott babot és húst valamint egy kis földimogyorós süteményt. Csodálatosan felfrissültem ezen irántam tanúsított szívességtől, Zsolt 106:46: *És könyörületességre indítá irántok mindazokat, a kik őket fogva elvivék.*

Gazdámnak három felesége volt, s hol ennél, hol annál lakott. Egyikük az az idős *squaw* volt, akinek wigwamjában voltam és akinél gazdám az elmúlt három hét alatt lakott. Egy másik *squaw*-ja *Wettimore* volt, akivel mindeddig éltem és akit szolgáltam. Rideg és büszke nő volt, aki minden nap majdnem annyi időt fordított öltözködésre, mint a földesurak: porozta a haját, festette az arcát, és nyakláncokat, fülében ékszereket, kezén karkötőket viselt. Miután pedig felöltözött, mást se csinált, csak wampumból és gyöngyből fűzereket készített. A harmadik *squaw* fiatalabb volt, s gazdámnak két *papoosa* volt tőle. Amikor ellátott engem az idős *squaw*, akivel a gazdám volt, *Wettimore* szolgálója eljött, hogy hazahívjon, ami megrikatott. Az idős *squaw* azzal vigasztalt, hogy ha élelemre van szükségem, jöjjenek hozzá, és hogy aludjak

a wigwamjában. Ezután elmentem a lánnyal, de gyorsan visszajöttem és itt is maradtam. Az asszony egy szőnyeget terített alá és egy jó takarót fölem. Ez volt az első alkalom, hogy ilyen kedvesek voltak velem. Megtudtam, *Wettimore* úgy véli, hogy ha hagyja, hogy az idő *squaw*-t szolgáljam, fennáll a veszély, hogy nemcsak a szolgálatomtól, hanem a váltságdíjtól is elesik. Nagyon örültem ennek; feltámasztotta bennem a reményt, hogy amikor Isten elérkeztetnek látja az időt, véget vet e bánattal teli óráknak. Ezután jött egy indián és megkért, hogy kössek neki három pár harisnyát, amiért egy kalapot és egy selyem zsebkendőt kaptam. Majd egy másik indián arra kért, hogy készítsek neki egy ingruhát, amiért egy kötényt adott.

Ekkor megérkezett *Tamás és Péter*⁴⁹ a Tanácsnak foglyokra vonatkozó második levelével. Noha ők indiánok voltak, kézen fogtam őket és könnyekre fakadtam. Annyira meghatódtam, hogy szólni sem tudtam, de miután összeszedtem magam, megkérdeztem, hogy van a férjem, a barátaim és az ismerőseim. Azt mondták, hogy nagyon jól vannak, csak szomorúak. Hoztak nekem kettő kétszersültet és egy font dohányt. A dohányt gyorsan elajándékoztam. Amikor mind elfogyott, az egyik indián megkért, hogy adjak neki egy pipa dohányt, de mondtam neki, hogy már mind elfogyott. Erről elkezdett dühöngeni és fenyegetőzni. Azt mondtam, hogy amikor a férjem megérkezik, majd adok neki dohányt. Akasszuk fel a gazembert, mondta, szétverem a fejét, ha idejön. Majd ugyanezzel a lélegzettel azt mondták, hogy ha százan is jönnek puska nélkül, akkor sem bántanák őket. Ilyen ingatagok és örültek voltak. Így tehát, a legrosszabbtól tartva, nem mertem a férjemért küldeni, noha megfordult a fejemben, hogy eljön kiváltani és elvisz engem, nem tudván, mi jöhet még. Alig bíztam meg jobban bennük, mint a gazdájukban, akit szolgáltak⁵⁰. Amikor megérkezett a levél, a *sagamore*-ok összegyűltek, hogy a foglyokról tanácskozzanak. Magukhoz hívtak, hogy megkérdezzék, mennyi váltságdíjat adna értem a férjem. Amikor odaértem, leültem közéjük, ahogy máskor is, az ő szokásuk szerint. Megparancsolták, hogy álljak fel, mert ez a Főtanács. Utasítottak, hogy mondjam meg, szerintem mennyit adna a férjem. Mivel tudtam, hogy az indiánok mindenünket elpusztítottak, szorult helyzetben voltam. Úgy véltem, ha túl keveset mondok, azt semmibe veszik, és ez hátráltatja az ügyet; egy nagyobb összeget pedig nem tudtam, honnan kerítenénk elő. Találomra húsz fontot mondtam, kérve, hogy elégedjenek meg kevesebbrel, de erről hallani sem akartak. Elküldték az üzenetet *Bostonba*, hogy húsz fontért kiválthatnak engem. A levelet egy imádkozó indián írta meg. Volt ott egy másik imádkozó indián is, aki elmondta, hogy van egy öccse, aki nem hajlandó lóhúst

⁴⁹ Tom Dublet (Nepanet) és Peter Conway (Tataticunea) keresztyén nipmuckok voltak, akik hajlandók voltak az angol és a narragansett szövetség között a foglyok váltságdíjáról közvetíteni.

⁵⁰ Rowlandson itt ismét a sátánra utal.

enni, olyan érzékeny és aggódó a lelkiismerete (habár szegény keresztyének elpusztítását elviseli). Elmondta, hogy felolvasta öccsének ezt az ígét. 2Kir 6:25: *Igen nagy inség lett Samariában, mert addig tartották megszállva a várost, míg egy szamárfej nyolczvan ezüst, és egy véka galambganéj öt ezüst lett.* Megmagyarázta e részt a testvérének és megmutatta, hogy inség idején megengedhető olyasmit enni, amit máskor nem. És most, mint mondta, az öccse is megeszi a lóhúst, mint a többi indián. Volt ott még egy imádkozó indián, aki, amikor már annyi kárt okozott, amennyi csak tőle telt, az angolok kezére adta a saját apját, hogy a saját életét mentse. Egy másik imádkozó indián részt vett a *sudburyi* csatában,⁵¹ de később felakasztották érte, és meg is érdemelte. Egy másik imádkozó indián pedig olyan rosszindulatú és kegyetlen volt, hogy egy zsinórt hordott a nyakában, amelyre keresztyének ujjai voltak felfűzve. Egy másik imádkozó indián, amikor a *sudburyi* csatába mentek, velük ment, és vele ment *squaw*-ja is, hátán *papoos*ával. Mielőtt a csatába mentek, *Powaw*-t⁵² tartottak a következőképpen: Az egyikük egy szarvasbőrön térdelt, a társai körben térdeltek körülötte, kezükkel és botokkal ütötték a földet és motyogtak vagy hümmögtek. A körben térdelő indián mellett volt egy másik puskával a kezében. Ezután a szarvasbőrön térdelő indián beszédet mondott, a többiek pedig mind helyeseltek. Ezt még sokszor megismételték, majd a puskás indiánt utasították, hogy menjen a körön kívül. Így is tett, de amikor kívül volt, ismét behívták. Azonban úgy tűnt, hogy ellenáll, így mind jobban hívták, amíg újra vissza nem tért. Ezután mind énekeltek, majd két puskát adtak neki, mindkét kezébe egyet. A szarvasbőrön ülő indián újra rákezdt, és beszéde közben a többiek minden mondat végén helyeseltek: hümmögtek vagy motyogtak és kezükkel a földet ütötték. Majd ismét utasították az indiánt a két puskával, hogy menjen ki a körből. Ki is ment, de ismét visszahívták. Ő ellenállt, így még inkább hívták. Ő azonban tétozva és ingadozva állt, nem tudván eldönteni, ellenálljon vagy megadja magát, vagy hogy melyik utat válassza. Erre rendkívül nagy hévvel hívták mindannyian külön-külön. Egy idő után tántorogva bement, karjait kinyújtva, mindkét kezében egy-egy puskával. Amint beért, mind hangosan énekeltek és ujjongtak egy ideig. A szarvasbőrön ülő indián újabb beszédet mondott, melyet mind ujjongva, helyesléssel fogadtak. Ezzel befejezték a táncot, és egyenesen a *sudburyi* csatába indultak. Véleményem szerint úgy mentek, hogy nem volt kétségük afelől, hogy sikeresek lesznek és győzelmet aratnak. És amilyen lelkesen mentek, olyan nagy győzelemmel tértek haza. Ugyanis azt mondták, hogy két kapitányt és közel száz embert öltek meg. Egy angol férfit magukkal hoztak, aki azt mondta, hogy ez bizony igaz volt; gyászos munkát végeztek *Sudbury*-nél, amint ez be

⁵¹ A massachusettsi Sudbury ellen intézett támadás 1676. április 18-án.

⁵² „Powaw”: rituális harci tánc.

is bizonyosodott. Mégis, a csatából visszatérve nem ujjongtak és örvendeztek a győzelem fölött, mint máskor. Inkább olyanok voltak, mint (ahogy a szólás tartja) a fülüket vesztett kutyák. Azonban nem úgy láttam, hogy ez saját veszteségeik miatt lenne. Azt mondták, nem vesztek többet öt-hat embernél, bár nekem csupán az egyik wigwamban tűnt fel egyikük hiánya. Amikor elmentek, úgy tettek, mintha az ördög mondta volna, hogy győzniük kell, most pedig úgy tettek, mintha az ördög mondta volna, hogy elbukjanak. Nem tudom megmondani, így volt vagy sem, de bebizonyosodott, hogy így volt, mivel hadiszerencsénk hamarosan kezdett elpártolni tőlük, s ez egész nyáron folytatódott, míg végül teljes vereséget szenvedtek. Vasárnap volt, amikor hazatérték, és a *Powaw*⁵³, aki korábban a szarvasbőrön térdelt, bizony túlzás nélkül mondhatom, olyan feketén tért haza, mint az ördög. Amikor gazdám hazatért, odajött hozzám és meghagyta, készítsek egy inget a *papoos*ának csipkés nyersvászonzóból. Ekkoriban jött hozzám egy indián és meghagyta, hogy menjek a wigwamjába éjjel; ad disznóhúst és földimogyorót. Így is tettem, és miközben ettem, egy másik indián azt mondta: Úgy tűnhet, hogy ő jó barátod, de *Sudbourn*-nél megölt két angolt; ott vannak a ruháik mögötted. Hátranéztem és golyók lyuggatta véres ruhákat láttam ott. Isten mégsem hagyta, hogy ez a nyomorult bántson, sőt, többször ennem s innom adott. Ő és *squaw*-ja öt vagy hat alkalommal frissítette fel erőtlén testemet. Bármikor a wigwamjukhoz mentem, mindig adtak valamit, noha idegenek voltak, és sohasem láttam őket azelőtt. Egy másik *squaw* adott nekem egy darab friss disznóhúst és hozzá egy kevés sót, és kölcsönadta a serpenyőjét is, hogy megsüsssem benne. Mind a mai napig nem tudom elfelejteni, milyen édes, izletes és élvezetes volt nekem az a falat. Milyen kevésbé becsüljük a mindennapi könnyőreletességet, amikor azt maradéktalanul élvezzük!

A huszadik elvonulás⁵⁴

Mindig odébbálltak, ha valami gonosztettet követtek el, nehogy rajtakapják őket; így tettek most is. Három vagy négy mérföldet mentünk, s ahol letáboroztunk, ott a nagy Táncünnepre való előkészület részeként egy óriási wigwamot építettek, amelybe akár száz indián is befért. Maguk között azt mondogatták, hogy a Kormányzó annyira megharagudott a *Sudbourn*-nél elszenvedett veszteségeikért, hogy nem küld több követet a foglyok miatt. Ennek hallatán megremegtem és elszomorodtam. Nővérem⁵⁵ nem volt messze tőlünk. Amikor meghallotta, hogy itt vagyok, megkérte a gazdáját, engedje el

⁵³ „Powaw”: itt: sámán vagy szent ember.

⁵⁴ Az úticél a massachusettsi Princeton közelében a Wachusett-tó déli végénél fekvő táborhely volt.

⁵⁵ „Nővérem”: Hannah Divall.

engem meglátogatni; az rá is állt, el is akart jönni vele, de nővérem hamarabb elkészült és mondta, hogy előre megy. Amikor már csak egy-két mérföldnyire volt tőlünk, gazdája utolérte s tombolni kezdett, mint aki eszét veszítette, s visszaküldte nővéremet az esőben. Nem is találkoztam vele, csak később *Charlstownban*. Az Úr azonban megbüntette őket gaztetteikért. Ezt az indiánt, nővérem gazdáját ugyanis később *Bostonban* felakasztották. Az indiánok most mindenfelől kezdtek gyülekezni a vidám táncünnepre. Az egyik csoporttal jött egy bizonyos *Kettle* asszonyság is⁵⁶, akinek elpanaszoltam, hogy szívem oly nehéz, majd meghasad. Az enyém is, mondta és hozzátette, remélem, hamarosan jó hírt kapunk. Hallottam, hogy nővérem mennyire szeretett volna látni engem, én is őt, de a lehetőség mégsem adatott meg nekünk. Lányom is csupán egy mérföldnyire lehetett, nem láttam már kilenc vagy tíz hete, mint ahogy nővéremet sem láttam elfogatásunk óta. Nagyon kértem az indiánokat, hogy engedjenek találkoznom velük. Bizony, siránkoztam, könyörögtem, gyözködtem őket, hogy legalább a lányomat hadd láthassam, de a köszívűek nem engedték. Amíg lehetett, éltek zsarnoki hatalmukkal, de az Úr csodálatos kegyelméből csillaguk már leáldozóban volt.

Vasárnap, amikor a nap délután egy óra magasságban állt, *Tamás és Péter*, a két előbb már említett indián kíséretében, a Tanács engedélyével és saját buzgó lelkétől késztetve megérkezett *John Hoar* úr⁵⁷ a Tanács harmadik levelével. Noha kint voltam, amikor a közelünkbe értek, nem láttam meg őket. Behívtak és rám parancsoltak, hogy meg ne mocsanjak. Aztán felkapták puskájukat és kiszaladtak, mintha ellenség lenne a közelben. Hamarosan el is süttették puskáikat. Nagyon megijedtem, mire megkérdezték, mi bajom. Elmondtam, hogy azt hittem, megölték az angolt (időközben ugyanis tájékoztattak, hogy egy angol érkezett). Azt felelték, dehogy, csak a lóva fölé, alá és elé lőttek, aztán ide-oda lökdözték kedvük szerint, megmutatván neki, mi mindenre képesek, s végül wigwamjaik közelébe engedték. Könyörögtem nekik, hadd találkozhassak vele, de nem engedték. Ott kellett ülnöm, míg kedvük tartotta. Miután kibeszélgették magukat vele, odaengedtek hozzá. Egymás hogylétéről kérdeztük egymást, s arról faggattam, hogy vannak férjem és a barátaim. Azt felelte, mindannyian jól vannak s nagyon várnak haza. A férjem által küldött holmik között volt egy font dohány is. Ezt kilenc shillingért el is adtam, hiszen sok indián dohány híján már бүркöt és repkényt szívott. Nagyon téved az, aki azt hiszi, én kértem a dohányt, hiszen Isten kegyelméből a vágyat már sikerült legyőznöm. Megkérdeztem őket, hogy most már hazamehetek-e *Hoar* úrral. Nem, felelte egyikük

⁵⁶ „Kettle asszonyság”: Elizabeth Kettle, szintén a lancasteri támadás során esett fogságba.

⁵⁷ „John Hoar”: Concordi ügyvéd, akit John Rowlandson fogadott fel. A nashobákkal fenntartott jó viszonya következtében rá tudta beszélni Tom Dubletet és Peter Conway-t, hogy segítsenek neki a váltságdíjról folyó tárgyalásokban.

majd egy másik is, és mivel már beesteledett, ezzel a válasszal tértünk nyugovóra. Reggel *Hoar* úr vacsorára invitálta a *saggamore*-okat, amikor azonban el akartuk készíteni, szomorúan tapasztaltuk, hogy éjszaka kilopták *Hoar* úr zsákjából az élelem nagy részét. S ebben az esetben is Isten csodálatos hatalmát láthatjuk, hogy annak ellenére, hogy ilyen nagy számban voltak ott a jó eledelre éhes indiánok, s *Hoar* úron és jómagamon kívül egy angol sem volt ott, mégsem vertek agyon bennünket, hogy elvegyék mindenünket: nem csupán élelem volt ugyanis a zsákban, hanem jófajta posztó is, amely része volt a húszfontos egyezménynek. Ahelyett, hogy kárt okoztak volna nekünk, inkább úgy tűnt, még restellték is a dolgot, s azt állították, hogy a lopást *matchit*⁵⁸ indiánok követték el. Valóban hittük, hogy Isten számára semmi sem túl nehéz! Isten ebben is megmutatta hatalmát a pogányok felett, épp úgy, ahogy megmutatta az éhes oroszlánok felett, amikor Dánielt a verembe vetették. *Hoar* úr vacsorához szólította a főnököket, de azok csak keveset ettek. Túlságosan el voltak foglalva ugyanis az öltözködéssel és a táncra való készülődéssel. Nyolcan táncoltak: négy férfi és négy *squaw*; gazdám és gazdasszonyom is köztük volt. Gazdám ezüstgombos holland ingét viselte, melynek alját hátul gyönyörű, nagy csipkék díszítették. Lábán fehér harisnya díszelgett, harisnyakötője shillingekkel volt kirakva, fejét és vállát wampum-füzérrel körítette. Asszonyom gyapjúkabátot viselt, melyet ágyékától felfelé wampum-fűzér díszített. Karjait könyöktől lefele karkötők borították, nyakában maroknyi nyaklánc lógott, fülében pedig mindenféle ékszer. Csinos vörös harisnyát és fehér cipőt viselt, haját beporozta, arcát, mely azelőtt mindig fekete volt, most vörösre festette. Valamennyi többi táncos hasonló módon volt felöltözve. Két másik indián énekelt s muzsika gyanánt egy üstön dobolt. Egymás után fel-le ugráltak; középtűt egy kanna meleg víz volt parázson, hogy abból ihassanak, ha megszomjaznak. Késő estig nem is hagyták abba, wampumokat dobáltak a körben állókra. Éjjel ismét megkérdeztem, hogy hazamehetek-e. Mindannyian azt mondták: nem, csak ha a férjem értem jön. Amikor lefeküdtünk, gazdám kiment a wigwamból. Nemsokára egy *James* nevű indiánt, a NYOMDÁSZT⁵⁹ küldte be *Hoar* úrhoz azzal, hogy gazdám hazaenged holnap, ha kap tőle egy pint italt. Ekkor *Hoar* úr odahívta a maga indiánjait, *Tamást* és *Pétert*, és arra kérte őket, menjenek vele, hogy lássák, gazdám hármuk előtt is megigéri-e, s ha igen, megkapja, amit kér. Ígéretet tett, és meg is kapta az italt. Ezután *Fülöp*, megszimatozván a dolgot, magához hivatott és megkérdezte, mit adnék neki egy jó hírért s azért, hogy szóljon érdekemben s másnap hazamehessek. Megmondtam neki, hogy nem tudom, mit adhatnék; odaadnám

⁵⁸ „Matchit”: rossz, gonosz.

⁵⁹ „A NYOMDÁSZ”: Ez az indián segédkezett John Eliotnak a Biblia kinyomtatásában. John Eliot (1604-1690), „az indiánok apostola,” egy algonquin nyelvre fordította le a Szentírást (1660-1663). A megjelent mű az Észak-Amerikában nyomtatott első Biblia volt.

bármimet, amit csak kíván, csak hazatérhessek. Megkérdeztem, mit kíván. Két kabátot, húsz shillinget pénzben, fél véka vetőgabonát és némi dohányt kért. Megköszöntem kedvességét, de a jó hírt ugyanúgy tudtam, mint az a ravasz róka. Gazdám, miután itókáját megkapta, berontott a wigwamba. Hoar urat szólította, ivott az egészségére, elmondta, milyen jó embernek tartja, majd nem sokkal utána akasztani való gazembernek nevezte. Majdnem teljesen részegen egyszer az egészségére ivott, aztán meg azt mondta, akasszátok fel. Aztán engem szólított. Még a hangja hallatán is reszkettem, mégis készséggel odamentem. Az én egészségemre is ivott, illetlenségnek semmi jelét nem mutatta. Mióta köztük voltam, ő volt az első indián, akit részegnek láttam. Végül *squaw*-ja kirohant, ő meg utána, s a wigwam körül kergette. Csak úgy csilingelt a térdét díszítő pénz. Nem érte utol, de mivel volt egy idősebb *squaw*-ja is, elfutott ahhoz. Az Úr kegyelméből aznap éjjel már nem zavart többet bennünket; ennek ellenére nem tudtam nyugodtan aludni. Akkor már, nyugodtan mondhatom, három éjjel nem aludtam. Mielőtt a levél megérkezett a Tanácstól, nem volt nyugtom; annyira telve voltam aggodalommal és félelemmel (Isten gyakran akkor hagy bennünket a legnagyobb sötétségben, amikor már oly közel a megváltás). Ekkor sem éjjel, sem nappal nem nyugodhattam. A másik éjjel Hoar úr jövelete és az általa hozott jó hírek felett éreztem túlárado örömet. A harmadik éjjel pedig különféle gondolatok foglalkoztattak, jelesül, hogy hazajutok-e valaha s az, hogy rhagam mögött kell hagynom gyermekeimet a pusztaságban, így egy szemhunyasnyit sem aludhattam.

Kedden reggel⁶⁰ összehívták Nagygyűlésüket (ahogy ők nevezték), hogy megbeszéljék és eldöntsék, hogy hazamehetek-e vagy sem. Látszólag egyhangúlag hozzájárultak hazamenetelemhez. *Fülöpöt* kivéve, aki el sem jött a gyűlésre.⁶¹

Mielőtt folytatnám, megállnék, hogy megemlísem a Gondviselés néhány különleges megnyilvánulását, melyekre külön felfigyeltem megpróbáltatásom idején.

1. Azt említeném meg, hogy hosszú gyaloglásunk alatt, nem sokkal az erőd ostroma után⁶² adódott egy jó alkalom, melyet elszalasztottunk. Ekkor az ellenséget üldöző angol sereg nagy volt, s nagyon közel állt elfogásukhoz és elpusztításukhoz. Az ellenség pedig élelemhiánnyal küszködött, olyannyira, hogy embereink nyugodtan követhették volna nyomaikat, amikor azok még menekülés közben is földimogyoró után kutattak. Azt mondom, hogy akkor seregünk is bizonyára élelemhiányban szenvedett, így abba kellett hagyniuk az üldözést és hazatértek. A következő héten az ellenség úgy rottott településünkre, mint a kölyküktől megfosztott anyamedvék vagy mint kiéhezett farkascorda, halálra adva minket és báránykáinkat. Mit is mondhatnék?

⁶⁰ „Kedden reggel”: A dátum valószínűleg 1676. május 2. volt.

⁶¹ A nipmuckok némelyike a váltságdíjról folyó tárgyalásokat szélesebb béke-egyezséggel szerette volna összekötni. Metacomet úgy gondolta, ez a stratégia nem vezet eredményre.

⁶² Miután az angolok megtámadtak egy narragansett erődítményt 1675 decemberében.

Úgy látszott, Isten magára hagyta népét, és mindent a maga szent céljainak rendelt alá. *Vajjon lehet-e baj a városban, a mit nem az Úr szerezne?* [Ám 3:6] *Nem búsulnak a József romlásán: Most azért is űk vitetnek el a száműzöttek élén* [Ám 6:6,7]. *Az Úrtól lett ez, és csodálatosnak kell ennek lennie a mi szemünk előtt!* [Zsolt 118:23]

2. Nem tudom elfelejteni, amikor az indiánok azon gúnyolódtak, hogy az angol hadsereg milyen lassan és lanyhán lendül mozgásba. *Lancaster* és *Medfield* elpusztítása után, menetelésünk közben megkérdezték, szerintem mikor fog az angol sereg utánuk menni? Azt válaszoltam, hogy nem tudnám megmondani. Talán majd májusban, mondták. Így űztek csűfot belőlünk, mintha az angoloknak negyedévig tartana felkészűlni.

3. Erre is célóztam már korábban: amikor az angol hadsereg új ellátmánnyal újra az ellenség nyomába eredt, az indiánok, ezt megtudván menekűltek előlűk, s a *Baquaug* folyót elérvén azon gyorsan biztonságban átkeltek. Az angolok azonban nem tudtak átkelni a folyón. Csak ámulni tudok Isten csodálatos gondviselésén, hogy megőrizte a pogányokat szegény országunk további sanyargatására. űk nagy számban át tudtak kelni, míg az angolok megtorpanak. Isten mindenható keze volt azokban a dolgokban. ☺

4. Az angolok azt hitték, ha levágják az indiánok gabonáját, azok majd koplalnak és éhen halnak, ezért minden fellelhető gabonájukat elpusztították, s télvíz idején beűzték őket az erdőbe onnan, ahol még voltak tartalékaik. És lám, milyen csodálatosan megőrizte őket az Úr a maga szent céljaira és még sok angol romlására! Oly különösen gondoskodott róluk az Úr, hogy (egész idő alatt, míg köztűk voltam) nem láttam egyetlen férfit, nőt vagy gyermeket sem éhen halni.⁶³

Noha sokszor ettek olyat, amihez egy disznó vagy egy kutya is alig nyűlt volna, Isten ezáltal mégis erőt adott nekik arra, hogy ostora legyenek az ű népének.

Legfűbb és legközűnségesebb eledelűk a földimogyoró volt. Esznek még diót, makkot, articsókát, liliom gyűkeret, babot és számos más, számomra ismeretlen nűvényt és gyűkeret.

Felszedték és az izűleteknél darabokra vágták a régi csontokat, és ha fűrgekkel, kukacokkal voltak tele, a tűz felett melegűtették, hogy az élűskűdűk kijűjjenek belőlűk. Azután megfűzték, megűtták a levét, majd a csont vastag végeit mozsárban összezűzták és úgy ettek meg. Megettek a lovak beleit és fűlét, továbbá mindenféle vad madarat, csakűgy, mint a medvét, szarvast, hűdot, teknűst, békát, műkűst, kutyt, bűzűs borzot, csűrgűkűgyűt, amit csak meg tudtak fogni; továbbá mindenféle teremtműnyek mellett még a fák kűrgét is, és persze az angoloktól zsákmányolt

⁶³ Rowlandson igenis említi ehézű indiánokat. Ez az egyértelmű következtetlenség arra utalhat, hogy a Gondviselés különleges megnyilvánulásait pontokban felsoroló rész esetleg szerkesztűi interpoláció.

élelmet. Ámulva állók Isten csodálatos hatalma előtt, amellyel ellenségeinknek ily nagy számban gondját viseli a pusztában, ahol csak egyik napról a másikra lehet élni. Sokszor előfordult, hogy reggel a nagy többség megevett mindent, és mégis volt valahonnarr eledelük. *Oh, ha az én népem hallgatna reám, s Izráel az én utaimon járna! Legott megaláznám ellenségeit, s szorongatói ellen fordítanám kezem*, mondja a Zsolt 81:14-15. Elfajzott és gonosz tetteink azonban oly bántóak voltak Isten szemében, hogy az Úr, ahelyett, hogy kezét ellenük fordítaná, inkább eteti és táplálja őket, hogy az egész vidék ostroma legyenek.

5. Egy másik dologban is megfigyeltem Isten különös gondviselését, mégpedig abban, ahogyan visszajára fordította a dolgokat, amikor az *indiánok legfelül*, az *angolok pedig legalul* voltak. Az ellenséggel voltam tizenegy héten és öt napon át, és egyetlen hét sem telt el az ellenség tombolása nélkül úgy, hogy valamilyen helyet tűzzel-vassal el ne pusztítottak volna. Fekete arcukkal gyászolták saját veszteségeiket, mégis diadalt ültek és örvendeztek az angolok ellen tanúsított embertelen és sokszor ördögi gonoszságuk felett. Sokat kérkedtek győzelmeikkel, mondván, hogy két óra leforgása alatt elpusztították ezt meg ezt a kapitányt és századát itt és itt, egy másik kapitányt és századát egy másik helyen, és újabbakat egy harmadik helyen. Azzal is büszkélkedtek, hogy hány települést elpusztítottak. Azután gúnyolódni kezdtek, hogy csak jót tettek velük, hogy ilyen hamar a mennybe küldték őket. Majd olyanokat mondtak, hogy ezen a nyáron az összes gazembert agyonütik vagy a tengerbe ölik vagy kikergetik az országból. Bizonyára azt gondolták, amit Agág: *Eltávozik a halál keserűsége* [1Sám 15:32]. Most a pogányok azt hiszik, minden az övék, a szegény keresztyének emberbe vetett reménye pedig elvész, most szemüket inkább Istenre emelik, szívük az égre sóhajt, őszintén mondván: *Segíts Uram, vagy elveszünk* [Mt 8:25]. Amikor az Úr odajuttatja népét, hogy már csak Őbenne találnak segítőt, akkor kezébe veszi a viszályt. És habár azon a nyáron (azt képzelték) pokol-mély vermet ástak a keresztyéneknek, az Úr mégis őket magukat hajította abba. És az Úr nem óvta őket korábban oly sokféle módon, mint ahogyan most lesújtott rájuk.

De visszatérek hazatérésem történetére, ahol a Gondviselés rendkívüli megváltozásának lehetünk tanúi. Kezdetben mind ellene voltak, hacsak a férjem értem nem jön, de aztán beleegyeztek, és úgy tűnt, örülnek is neki. Néhányan arra kértek, küldjek nekik kenyeret, mások dohányt kértek, megint mások kezét ráztak velem, csuklyát és kendőt adtak az útra; egy sem emelt kezét vagy szót ellene. Az Úr tehát meghallgatta szerény kívánságaimat és az őszinte könyörgéseket, melyeket mások intéztek értem Istenhez. Az elvonulások során egy indián jött hozzám, és azt mondta, ha beleegyezem, ő és asszonya elszöknek velem, és együtt térünk haza. Azt válaszoltam, nem, nem vagyok hajlandó elfutni, inkább kivárom az Isten által rendelt

időt, hogy csendesen és félelem nélkül térhessek haza. És most Isten teljesítette kívánságomat. Ó, hogy Isten milyen csodálatos hatalmát láttam, és micsoda élményekben volt részem! Üvöltő oroszlánok és vad medvék között voltam, akik egyedül vagy csoportosan nem ismertek sem Istent, sem embert, sem ördögöt, akár éjjel, akár nappal. Mindenfélék együtt aludtak; és mégis, soha egyikük sem kísérelte meg velem szemben a legkisebb visszaélést vagy tisztátalanságot, sem szóban, sem cselekedetben. Habár némelyek hajlanak arra, hogy ezt csak saját jó hírem védelmében mondom, én ki merem ezt jelenteni Isten színe előtt, az ő dicsőségére.⁶⁴ Isten hatalma ugyanolyan végtelen és elegendő az üdvözülésre most, mint amikor Dánielt megtartotta az oroszlánok vermében, vagy a három ifjút a tüzes kemencében. Csak azt mondhatom, amit a Zsoltáros, 107:1-2: *Magasztaltátok az Urat, mert jó, mert örökkévaló az ő kegyelme. Ezt mondják az Úrnak megváltottai, a kiket megváltott a szorongatónak kezéből.* Különösen, hogy sok száz ellenség közül békében és nyugodtan térhettem haza, és egyetlen kutya sem mozdította a nyelvét. Eljöttem tehát tőlük, és útközben a szívem könnyekre fakadt, jobban, mint bármikor, amikor velük voltam, és elmerültem a gondolatban, hogy újra otthon lehetek. Napnyugtakor Hoar úr és jómagam a két indiánnal Lancasterbe értünk. Milyen szomorú látvány volt ez nekem! Sok esztendőn át kényelemben, rokonaim és szomszédaim körében éltem ott, és most sehol egy keresztyén, sehol egy épen maradt ház. Továbbmentünk egy még álló tanyaházhoz, ott töltöttük az éjszakát. Kényelmes szállásunk volt, noha csak szalmán feküdtünk. Az Úr biztonságban megtartott minket azon az éjjelen. Reggel új napra virradt, az Úr vezérelt bennünket utunkon, így még dél előtt Concordba értünk. Most igazán elteltem örömmel, de nem ürm nélkül. Öröm volt egy ilyen szép helyet és oly sok keresztyént együtt látni, köztük néhány szomszédomat is. Ott találkoztam fivéremmel és sógorommal, aki megkérdezte, nem tudom-e, hol van a felesége. Szegény feje! Tudta nélkül segített őt eltemetni, mert nővérem, akit még a ház mellett lőttek le, félig elégett. Így azok, akik Bostonban voltak a helység elpusztításakor, majd hazatértek és eltemették a halottakat, nem ismerték fel. Mégis keserűség töltött el, ha arra gondoltam, mennyien tekintenek és vágnak még arra, köztük a saját gyermekeim, hogy élvezhessék a szabadulást, amelyben most nekem van részem, és nem tudtam, hogy láthatom-e még őket valaha. Élelemmel és ruhával ellátva még aznap Bostonba indultunk, ahol találkoztam kedves férjemmel. Egymásban lelt vigaszunkat azonban csökkentette drága gyermekeink gondolata; egyik halott, a másik nem tudjuk, hol lehet. Korábban nem szorongtak körülöttem annyira a kegyetlen és gonosz barbárok, amennyire most a szánakozó, lágy szívű és együttérző keresztyének.

⁶⁴ Az északkeleti indián törzsek nem erőszakolták meg a foglyul ejtett nőket, így elhihetjük Rowlandson állítását.

Szerencsétlen, nyomorult. származás állapotomban több házban is kedvesen vendégül láttak. Oly sok szeretetet kaptam sokaktól (ismerőstől és ismeretlentől), hogy képtelen vagyok leírni. Az Úr azonban valamennyit név szerint ismeri. Jutalmazza meg őket az Úr hétszereesen lelkiekben evilági jötteikért. A hűsz fontot, kiváltásom árát, néhány *bostoni úrihölgy és Usher úr*⁶⁵ gyűjtötte össze, akiknek nagylelkűségéről és istenes felebaráti szeretetéről meg kell emlékezmem. Aztán a *charlstowni Thomas Shephard*⁶⁶ fogadott minket a házába, ahol még tizenegy hetet töltöttünk, és ők úgy bántak velünk, mint édes szüleink. Még sok más jószívű barátal találkoztunk azon a helyen. Mi már szeretetben voltunk, mégis nagyon nehéz volt a szívünk gyermekeink és más rokonaink miatt, akik még mindig fogságban szenvedtek.

Egy héttel megérkezéseim után a Kormányzó és a Tanács ismét követeket küldött az indiánokhoz; nem is sikertelenül, mivel elhozták nővéremet és *Kettle* asszonyságot is. Ők sem tudták, gyermekeink merre lehetnek; ez gyötrelmes megpróbáltatás volt számunkra, titokban mégis abban reménykedtünk, hogy még viszontlátjuk őket. Halott gyermekem miatt jobban fájt a szívem, mint a vadak között élők miatt: arra gondoltam, mennyit szenvedett a sebtől, és én nem tudtam enyhíteni a fájdalmát; és hogy a pogányok temették el a vadonban, távol minden keresztyéntől. Gondolataink ide-oda szálltak, egyes hírek szerint erre voltak, mások szerint másfelé. Folyton érdeklődtünk és figyeltünk, hátha hallunk róluk valamit, de egyelőre semmi biztos hír nem jött. Ekkoriban a Tanács egynapos általános Hálaadást rendelt el,⁶⁷ bár én úgy gondoltam, még mindig van okom a gyászra. Mivel lelkünk még mindig nyugtalan volt, úgy döntöttünk, elindulunk kelet felé, hátha hallunk valamit gyermekeinkről. Útközben (Isten mily bölcs elrendezője minden dolgoknak!) *Ipswich* és *Rowley* között találkoztunk *William Hubbard* úrral⁶⁸, aki elmondta, hogy *Joseph* fiunk a nővérem fiával együtt *Waldrens* őrnagyhoz⁶⁹ került. Kérdésemre, hogy honnan tudja ezt, azt válaszolta, magától az őrnagytól. Így továbbmentünk, egészen *Newbury*ig, és mivel a lelkészük éppen távol volt, megkérték a férjemet, hogy prédikáljon nekik Hálaadáskor. Ő azonban nem kívánt ott éjszakázni, hanem tovább

⁶⁵ Vannak olyan tizenhetedik századi kiadások is, amelyek bostoni urakat és Usher asszonyt emlitenek. Ha Usher úrról van szó, akkor az illető Hezekiah Usher, bostoni kereskedő és könyvtáros volt.

⁶⁶ Thomas Shephard (1605-1649), a cambridge-i egyház lelkésze, a Harvard egyik alapítója, neves új-angliai kálvinista fiáról van szó.

⁶⁷ 1676. június 29-én.

⁶⁸ William Hubbard: Ipswichi lelképásztor, aki részben a Rowlandsontól nyert értesülések alapján *A Narrative of the Troubles with the Indians* [Az indián háború elbeszélése] (1677) címmel kiadta Metacomet háborújának a történetét.

⁶⁹ „Waldrens őrnagy:” Richard Waldron, aki a New Hampshire-i Doverben fenntartott kereskedelmi állomásán állandóan kapcsolatban állt az indiánokkal, számos fogoly kiszabadításában tárgyaló ügynökként tevékenykedett.

akart menni *Salisbury*-be újabb hírekért, hogy majd másnap reggel visszatér — így is tett, és másnap ott prédikált. Este a prédikáció után valaki megkereste és elmondta, hogy a lánya már hazatért és *Providence*-ben van: most már két kézzel kaptuk a kegyelmet. Isten beteljesítette a drága ígét, amely oly nagy vigaszt nyújtott nyomorúságos helyzetemben. A szívem nagyon nehéz volt (gyermekeim ki tudja, merre voltak!), térdeim reszkettek, és a halál árnyékának völgyében jártam [Zsolt 23:4]; ekkor adta az Úr, és most valóra is váltotta, ezt az életet adó ígét: *Ezt mondja az Úr: Tartsd vissza szódat a sirástól és szemeidet a könnyhullatástól, mert meglesz a te cselekedetednek jutalma, azt mondja az Úr, hiszen az ellenség földéből térnek vissza* [Jer 31:16]. Most közöttük voltunk, az egyik keleten, a másik nyugaton. Mivel fiunk volt közelebb, érte mentünk először *Portsmouth*-ba, ahol találkoztunk vele is és az örnaggyal is, aki elmondta, hogy minden tőle telhetőt megtett, de nem tudta hét font alatt kiváltani, amelyet az ottani jóemberek hajlandóak voltak kifizetni. Az Úr jutalmazza meg az örnagyot és a többieket, akiket nem ismerek, szívességből végzett munkájukért! A nővérem fiát négy fontért váltották ki, amelynek kifizetését a Tanács rendelte el. Visszakapván egyik gyermekünket, siettünk a másikért. Visszafele *Newburyn* át mentünk, vasárnap ott prédikált a férjem, amiért sokszorosan megjutalmazták.

Hétfőn érkezünk *Charlstown*-ba, ahol hallottuk, hogy *Road-Island* kormányzója⁷⁰ leányunkért küldetett, hogy gondját viselje, mivel ott már ő volt az illetékes; ezért is nagyon hálásak vagyunk. De mivel *Rehoboth*-hoz közelebb volt, mint *Road-Island*-hoz, *Newman* úr⁷¹ ment érte, magához vette és gondját viselte. Isten jósága csodálatos volt balsorsunkban, hiszen annyi igaz barátot rendelt mellénk, amikor semmivel sem tudtuk szeretetüket viszonzni. Az indiánok akkor éppen arrafelé jártak, úgyhogy veszélyesnek tűnt érte menni. De az angol sereg ellátmányát szállító, örséggel ellátott szekerek elhozták leányunkat *Dorchester*-be, ahol biztonságban visszakaptuk. Áldott legyen érte az Úr, hiszen nagy az Ő hatalma, és a mint neki tetszik, azt mind megcselekedheti. A következőképpen tért vissza: egy nap kosarával a hátán az indiánokkal utazott, az indiánok elébe kerültek és eltűntek a szeme elől, egy *squaw* kivételével; estig ezt a *squaw*-t követte, akkor mindketten lefeküdtek, fejük fölött csak az égbolt, alattuk a pusztaság föld. Így vándorolt három álló napig, nem tudván, merre; minden étke némi víz és néhány éretlen feketefáfonya volt. Végül *Providence*-be érkeztek, ahol többen is kedvesen vendégül látták. Az indiánok gyakran mondták, hogy soha nem fogom visszakapni húsz font alatt, de lám, az Úr fizetség nélkül visszaadta, így most másodszor is megajándékozott vele. Az Úr

⁷⁰ „*Road-Island* kormányzója”: William Coddington.

⁷¹ „*Newman* úr”: Noah Newman, *rehobothi* lelkész.

bennünket egymás számára áldásul ad. Most láttam egy másik igét is beteljesülni: 5Móz 30:4,7: *Ha az ég szélére volnál is taszítva, onnét is összegyűjt téged az Úr, a te Istened, és onnét is felvesz téged. Mindez átkokat pedig rábocsátja az Úr, a te Istened a te ellenségeidre és gyűlölőidre, a kik üldöztek téged.* Így hát az Úr kihozott engem és enyéimet ebből a rettenetes veremből, és lágyszívű, együttérző barátok közé helyezett bennünket. Szívem legfőbb vágya, hogy méltóak lehessünk a könyörületességhez, amelyet kaptunk és most is kapunk.

Most, hogy családunk így összegyűlt (mármint az élők), a bostoni Déli Egyház bérelt nekünk egy házat. Így elköltöztünk Shepard úréktól (igaz barátainktól), és Bostonba mentünk, ahol háromnegyed esztendőig laktunk. Az Úr ide is velünk tartott és kegyesen gondoskodott rólunk. Elég furcsa volt otthont teremteni a semmiből, de ahogyan Salamon mondja: *A pénz szerzi meg mindezeket* [Péld 10:16], pénzünk pedig volt keresztyén barátaink jóvoltából, akik különböző városokban, s még Angliában is laktak; így rövid időn belül otthonunkat berendezte a szeretet. Az Úr rendkívül jó volt hozzánk nyomorúságos helyzetünkben, hiszen amikor se házunk, se otthonunk, se egyéb szükséges dolgaink nem voltak, úgy megindította egyesek szívét, hogy nem szenvedtünk hiányt élelemben és ruhában, sem mi magunk, sem mieink, Péld 18:24: *van barát, a ki ragaszkodik a testvérnél.* Hány és hány ilyen barátot találtunk, akik között most élünk! Valójában ilyen barátokra leltünk abban is, akinek a házában laktunk, nevezetesen James Whitcomb úrból⁷², aki közelről és távolról is jó barátunk.

Emlékszem azokra az időkre, amikor még nyugodtan tudtam aludni, nem háborgotak gondolataim egész éjszaka, most azonban nem így van. Amikor mindenki mélyen alszik körülöttem, és csak az Ő szeme van nyitva, aki mindig éber, akkor a gondolataim az elmúlt dolgokon járnak, az Úr irántunk tett rettenetes rendelkezésein, csodálatos erején és hatalmán, amellyel annyi megpróbáltatáson át biztonságban hazavezetett és megóvott a bántódástól bennünket. Éjszakánként arra emlékezem, hogy nemrég ezernyi ellenség között voltam, és csak a halál várt rám. Akkor nehéz volt elhinnem, hogy valaha még ehetek kenyeret, most azonban a legjobb búzával, és bátran mondhatom, sziklából folyó mézzel táplálkozunk [Zsolt 81:17]. Moslék helyett most hizott tulkot eszünk.⁷³ Ha Isten irántunk való szeretetéről és jóságáról gondolkodom, akkor igaz rám is, amit Dávid mondott önmagáról, Zsolt 6:7: *Könnyhullatással áztattam nyoszolyámat.* Ó, Isten csodálatos hatalma, amelyet saját szememmel láttam, éppen elegendő anyagot ad futó gondolataimnak, hogy amikor a többiek alszanak, az én szemem sír.

⁷² „James Whitcomb úr”: Gazdag bostoni kereskedő, Rowlandsonék körülbelül kilenc hónapig laktak a házában 1676-77-ben. Vagyonát részben abból szerezte, hogy indiánokat adott el rabszolgának a tengerentúlra.

⁷³ Vö. Lk 15:16-27.

Láttam e világ végtelen hiábavalóságát: egyik órában még egészségben és jó módban éltem, nem szenvedtem hiányt semmiben. A következő órában azonban betegség, sebek és halál vett körül, és egyebem sem volt, csak a fájdalom és a szenvedés.

Amikor még nem tudtam, mit jelent a szenvedés, néha szinte kívántam. Amikor jólétben, kényelemben, rokonaim között éltem, szívemben vidámság honolt, alig volt valamire gondom, és mégis, látván sokakat, akiket magamnál többre becsültem, sok megpróbáltatás és szenvedés közepette, betegségben, gyengeségben, szegénységben, vesztésben, a világ keresztjei és gondjai alatt görnyedni, bizony elfogott néha az irigység, hogy nekem nem jutott ki a részem az életből, és ez az ige jutott eszembe. Zsid 12:6: *Mert a kit szeret az Úr, megdorgálja, megostoroz pedig mindent, a kit fiává fogad.* De most már látom, hogy az Úr megdorgált és megostorozott engem. Némelyeknek az a sorsuk, hogy szenvedésüket cseppenként kapják: egy cseppet most, egy másikat később; de számomra a pohár teljességét, a bódító bort [Zsolt 60:5] rendelte az Úr, mely hasonlatos a pusztító esőhöz, mely nem hágy kenyeret [Péld 28:3]. Szenvédést akartam és szenvedést kaptam, teljes mértékben (úgy gondolom), letörve és legázolva. És mégis látom, hogy amikor Isten egy embert elrendel valamire, akkor soha nem látott nehézségeken viszi őt keresztül ugyan, mégis képes végig megtartani, beláttatni és elmondadni vele, hogy ezáltal ő lett gazdagabb. Remélem, bizonyos mértékig én is elmondhatom, ahogy Dávid: *Jó nekem, hogy megaláztál* [Zsolt 119:71]. Isten megmutatta nekem a külsőségek hiábavalóságát, hogy ez mind *felette nagy hiábavalóság, és a léleknek gyötrelme* [Péld 1:1, 14], nem egyéb, mint árnyék, szellő, buborék és múlandó dolog; hogy egyedül Istenre kell támaszkodnunk, és csakis Tőle függünk. Ha kisebb dolgok miatt aggodalom támad bennem, ehhez mérhetem magam, és azt mondhatom: ugyan miért aggodalmaskodom? Hiszen minap még a világot is odaadtam volna a szabadságomért, vagy hogy egy keresztyén szolgálója lehessen. Megtanultam a jelen és kisebb gondokon túlnézni és azokkal megbékélni. Ahogyan Mózes mondta, 2Móz 14:13: *Megálljatok! és nézzétek az Úr szabadságát.*

Summary

Mary White Rowlandson was born about 1636 in South Petherton, England. His father, John White emigrated to Massachusetts, the family finally settled in Lancaster, a frontier village. Mary married the Rev. Joseph Rowlandson in 1656. They lived in Lancaster with their three children when on February 10, 1676 the village was attacked by Indians. Joseph Rowlandson was in Boston at the time, but his whole family was taken captive, as many of the inhabitants of the settlement. Mrs. Rowlandson was ransomed after 11 weeks and 5 days. Afterwards the couple with two surviving children moved to Wethersfield, Connecticut. The reverend died in 1678, Mary remarried and died in 1711 in Wethersfield.

The attack of Lancaster was part of the so called King Philip's War (1675-78). The natives had had enough of the English settlers' greed of land, as the latter were pushing more and more to the west, and of the fervent zeal to convert them to Christianity. The Plymouth leaders captured a Wampanong chief to make the tribe give up their land. His brother and successor, Metacomet (called King Philip by the English) at first gave in to the English but, since the settlers still had not enough, minor local clashes followed. The one reason too many was that the colonists accused the natives of murdering a "praying" (converted) Indian and executed three members of the tribe. The war broke out and after the initial advantage of the natives the English defeated them, marking the beginning of a genocide.

The captivity narrative is one of the major genres of early American literature. Lots of works were published, though not all were like that of Rowlandson. Not all were written about the authors' own experience and many were fiction. As time passed, the works became increasingly fictitious, even exagggeratingly horrifying. As a result, the ones based on facts were no longer believed either, some authors did not even dare to publish them.

Captivity narratives were highly popular from the 17th through the 19th centuries for several reasons. Firstly, people are, and always have been interested in other people's tragedies, they have keenly read horrifying stories by which they could experience fear without really being hurt. Secondly, captivity narratives served the church by their moral and religious contents: the captivity was considered as a trial for the Christians who had to keep their faith through hardships and fight the forces of the devil. Thirdly they served as propaganda against the Indians and any other enemies (French, later British) by describing them as low, devilish creatures, the colonists legitimized the genocidal war against them.

The narratives are valuable sources for historians and ethnographers, as we can find descriptions of attacks, relationships, traditions and forms of behavior in them, especially in those of the 17th century, these being more accurate and factual.

The publishing of the captivity narratives, which mostly told the stories of women, either authors or protagonists, was a breakthrough for women, as they had generally been excluded from all kinds of public performance. Because of the reasons mentioned above, usually friends, family or the leaders of the church themselves persuaded these women to tell and publish their stories.

In 1682, the narrative of Mrs. Rowlandson was the first to be published in a separate book, and it was republished four times that same year. It was originally written only for herself as a diary, but was published with the consent and support of the Congregationalist church because of its deep religious and moral content. The text is not written in the usual diary form but is separated into removes that signify certain amounts of time she had to spend in one place with the Indians before moving on to another. Probably these sections have the same purpose as diary units: they helped organize the events of the experience in the mind of the author.

Through reading the narrative we can create a fairly good picture of the natives. Though Rowlandson's work was publicized partly because of its negative view of the natives, her relationship to them is not simply bad. She quite objectively describes their customs and traditional feasts (food, clothes, the powaw etc.), moreover she mentions that some of the natives were friendly towards her and she could trade in the clothes she sewed for food or money. This may be accounted for by the fact that the natives intended to trade with, get ransom for, or transculturate their captives; however, it shows how different the natives' view of prisoners was from that of the Europeans.

Captivity changed Rowlandson's whole world view: she realized that the natives were not so evil as the settlers believed and wanted to believe, the relativity of social standing and the temporality of earthly goods.

This is the first time that this important document of colonial American history is published in Hungarian.

****